

Ulus-Devletten Emperyalistleşen Ulus-Devlete ve AKP

Mehmet Sinan

MarkSist
Sınıf Mücadelesinde **Tutum**

Ulus-Devletten Emperyalistleşen Ulus-Devlete ve AKP

Mehmet Sinan, Kasım 2012

<http://marksist.com/node/3143>

marksist.com

e-broşür dizisi: 12

Giriş

Kemalizm, Osmanlı imparatorluğundan artakalan coğrafyada tek bir etnisi-
teyi esas alan ve diğerlerini inkâr eden bir ulus-devletin (TC) kuruluş ideo-
lojisidir. Bu resmi devlet ideolojisi, Türklük temelinde kurulan ulus-devletin
kuruluş gerekçesini oluşturmak ve savunmak üzere sonradan üretilmiştir. Sı-
nıfsal niteliği bakımından kuşkusuz bir burjuva ideolojisidir Kemalizm. Fa-
kat bizzat burjuvazi tarafından değil, Osmanlı'nın despotik devlet geleneği
içinde yetişmiş bürokratik elitler tarafından üretilmiştir. Milli Mücadele'ye
askeri ve siyasi yönden önderlik eden ve bu süreçte iktidar mekanizmalar-
ı üzerinde ideolojik-siyasal hâkimiyetlerini kurmuş olan bürokratik elitler,
cumhuriyetin kuruluşundan sonra da bu hâkimiyetlerini yıllarca sürdürmeyi
başardılar. Cumhuriyetin ilanından iki ay önce kurulan CHP de bu ideolojik-
siyasal hegemonyanın bir aracı olarak işlev gördü cumhuriyet rejiminde. 27
yıl boyunca iktidar tekeli elinde bulunduran CHP, bu süre zarfında resmi
devlet partisi olmanın tüm gereklerini "lâyıkıyla" yerine getirerek, Kemalist
ideolojinin siyasal erk mekanizmaları üzerindeki hegemonyasını iyice per-
çinledi!

Dümeni Kemalist bürokrasinin elinde olan bu cumhuriyet gemisinin rota-
sını, kaptan köşkündeki M. Kemal'in kendi yöntemleriyle çizdiği bilinmek-
tedir. Bu rota, "Batılılaşma, muasır medeniyetler seviyesine yükselme", yani
modern kapitalist bir ülke olma yönünde çizilmişti. Ama rotayı modernleş-
me yönünde çizenler sonunda yalnızca kendilerini modernleştirebildiler!
Toplumun ezici çoğunluğunu oluşturan emekçi halk kesimleri ise yaşamlarını
yıllarca o eski dönemin ilkel koşulları içinde, yoksulluk ve yoksunluk çe-
kerek sürdürmek zorunda kaldılar!

Rotası “Batılılaşma-kapitalistleşme” yönünde olan cumhuriyet gemisinin dümenini 27 yıl boyunca tek başına elinde tutan CHP, bu süre zarfında bir yandan Kemalist ideolojiyi devletin her kademesinde hâkim kılmaya çalışırken, diğer yandan da cumhuriyetin kurucu kadroları (bürokratik elit) ile “millî” denen Müslüman-Türk burjuvaziyi korporatif bir tarzda kendi bünyesinde kaynaştırmaya çalıştı. O dönemde “millî” burjuvazi de gelişmesini ancak bürokratik devletin koruyucu kanatları altında sürdürebileceğini gördüğü için, hem yönetici bürokratik elite sıkı bir ittifaktan yana oldu hem de onun ideolojik-siyasal vesayetini itirazsız kabullenmiş göründü. Dolayısıyla, oluşturulan bu “millî iktidar” bloku içinde liderlik ve hegemonya da uzun yıllar boyunca hep kurucu bürokrasinin elinde kaldı. Bürokrasinin liderlik fonksiyonu, bir resmi devlet partisi olarak örgütlenmiş CHP’de tecessüm ediyordu kuşkusuz!

Devletle özdeşleşen CHP’nin tek parti diktatörlüğü dönemindeki (1925-1945) yapısına ve ideolojik-siyasal işlevlerine baktığımızda, bu partinin tıpkı o yıllarda Almanya ve İtalya’da kurulan korporatif faşist partilerinkine benzer işlevlere sahip olduğunu görüyoruz. Yani her bakımdan kendi zamanının ruhunu yansıtan bir partiydi CHP. Zamanın ruhunu belirleyen tarihsel etkenler ise, başta dünya kapitalizminin 1930’lu yıllarda derinleşen ekonomik krizi, yaklaşmakta olan emperyalist savaş ve bununla bağlantılı olarak milliyetçiliğin, ırkçılığın ve faşizmin burjuva iktidarlar tarafından her yerde tırmandırılmış olmasıydı!

Türkiye’de kurucu bürokrasi ile burjuvazi arasında oluşturulan “millî” korporatif birliktelik, o yıllarda “tüm ulusun birliği” gibi lanse ediliyordu halka. Gene aynı şekilde, gerçekte bir sınıf devleti olan bürokrat-burjuva devlet (TC) de “tüm ulusun çıkarlarını temsil eden sınıflar üstü bir devlet” olarak takdim ediliyordu “vatandaşlara”! Oysa bu resmi söylemlerin gerçeklikle hiçbir ilgisi yoktu tabii ki. Nitekim bu otoriter bürokrat-burjuva iktidar yapılanmasına karşı toplumda hoşnutsuzluk ve homurtular yükselmeye başlayınca, salt ideolojik manipülasyonlarla işi idare edemeyeceğini anlayan Kemalist iktidar, hem baskıcı önlemleri arttıracak, hem de otoriter yönetimini kalıcılaştırmak için “hukuki” kılıflar hazırlamaya koyulacaktı. 1925 yılı bu anlamda önemli bir dönemeç noktasıdır TC’nin tarihinde. Çünkü 1925 yılı, bürokrat-burjuva iktidarın tüm muhaliflerini ve muhalefet potansiyeli taşıyan tüm sosyal ve siyasal eğilimleri baskıyla, zorbalıkla etkisiz hale getirerek, arzuladığı otoriter

yönetime ulaştığı yıl olacaktı! Bu dönemde otoriter bir iktidar yapılanmasına yönelen Kemalist iktidarın öne sürdüğü temel gerekçe “Kürt ayaklanması” idi!

1925 yılı Kürdistan’da cumhuriyet döneminin ilk ayaklanmasının (Şeyh Said ayaklanması) başladığı yıldır. Bu olay üzerine başbakan İsmet Paşa (İnönü) Meclis’e bir kanun teklifi (Takrir-i Sükûn Kanunu) sundu. Hükümete olağanüstü yetkiler tanıyan bir kanun teklifiydi bu. M. Kemal’in direktifiyle hazırlanmış olan bu kanun teklifi, 4 Mart 1925 tarihinde Meclis’te onaylanarak kabul edildi. Bu kanun “gerici, isyancı ve ülkenin sosyal düzeni ile huzur ve sükûnunu, güvenlik ve asayişini bozan ya da bozmaya yeltenen” diye tanımladığı tüm eylemleri ve bununla bağlantılı gördüğü tüm kuruluşları, yayın faaliyetlerini vb. mutlak yasaklama yetkisi veriyordu hükümete. Kanun ayrıca bu tür girişimlerde bulunanların İstiklâl Mahkemelerinde yargılanmasını öngörüyordu. Bunun yanı sıra, Hıyanet-i Vataniye Kanununa da bir madde eklenerek, dinin siyasete alet edilmesinin “vatana ihanet” suçu sayılmasını ve bu suçu işleyenlerin idamla cezalandırılmasını hükme bağlıyordu. İnönü hükümeti, Şeyh Said’in liderliğindeki Kürt ayaklanmasını iki ay içinde bastırdı. Fakat her iki taraf da bu çatışmada büyük kayıplar verdi. İstiklâl Mahkemesinde yargılanan Kürt isyancılar ağır cezalara çarptırıldılar ve içlerinden 49’u idam edildi.

Kürdistan’da yaşanan olayları fırsat bilen CHP hükümeti, o dönemde yeni kurulmuş olan muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını (TCF), Takrir-i Sükûn kanununa dayanarak 3 Haziran 1925’te kapattı. Kapatma gerekçesi, bu partinin Şeyh Said isyanına destek verdiği ve gericiliği kışkırttığı iddiasıydı. Oysa TCF’nin kurucuları M. Kemal’in silah arkadaşlarıydılar ve M. Kemal gibi onlar da Milli Mücadele’nin önder kadrosu içinde yer almış şahsiyetlerdi (Kazım Karabekir, Refet Bele, Rauf Orbay, Ali Fuat Cebesoy vb. gibi). Yani “isyana destek” iddiası, uydurma ve haddinden fazla gülünç bir iddia idi. Asıl sebep ise başkaydı. TCF çoğulculuğu savunuyor ve M. Kemal’in otoriter tek adam yönetimine karşı Meclis’te açık bir muhalefet yürütüyordu. Bu da tabii M. Kemal’in katlanamayacağı bir şeydi ve kendisine muhalefet eden eski silah arkadaşlarının bir an önce siyasetten tasfiye edilmesini istiyordu. Nitekim M. Kemal’in bu arzusu kısa bir süre sonra gerçekleşmiş ve Cumhuriyet tarihinde liberal görüşlerle ortaya çıkan ilk siyasal parti olan TCF de ancak yedi ay yaşayabilmişti Kemalist cumhuriyet rejiminde! Kapa-

tilan TCF'nin önde gelen üyeleri, M. Kemal'e düzenlenen suikast girişimine karıştıkları iddiası ile İstiklâl Mahkemesi'nde yargıldılar ve partinin bir kısım yöneticileri suçlu bulunarak ölüm ve ağır hapis cezalarına çarptırıldılar. Beraat edenler ise siyasetten tamamen uzaklaştırıldılar.

Ama Kemalist iktidarın bu tasfiyeci uygulamaları TCF ile de sınırlı kalmadı. Bir süre sonra, sol eğilimli yayınlara ve o dönemde işçi sınıfının tek siyasal örgütü olan illegal TKP'ye karşı da genel bir saldırı başlattı CHP iktidarı. TKP'nin yöneticileri ve üyeleri oldukları gerekçesiyle 38 kişi tutuklandı ve Ankara İstiklal Mahkemesi'nde yargılandı. Aralarında Şefik Hüsnü Değmer, Nazım Hikmet, Hikmet Kıvılcımlı gibi parti yöneticilerinin de bulunduğu pek çok parti üyesi ağır hapis cezalarına çarptırıldılar.

Kürt ayaklanmasını bahane ederek olağanüstü baskıcı, otoriter bir rejimin yolunu döşeyen M. Kemal liderliğindeki CHP iktidarı, kendisine muhalefet eden ve muhalefet etme potansiyeli taşıyan tüm odakları dağıttıktan sonra, hem Meclis'te hem de toplum üzerinde kendi iktidar tekelini kurmayı başardı. Cumhuriyeti "koruma ve kollama" görevinin ve devleti yönetme yetkisinin yalnızca kendi tekelinde kalmasını amaç edinmiş olan Kemalist bürokrasi, bu amacına ulaşabilmek için sistemli bir siyasal tasfiye hareketi yürüttü. Nitekim sırf bu gayeyle, yani CHP iktidarına karşı halk içinde gelişen muhalefetin boyutlarını ölçmek için, bizzat M. Kemal'in emriyle Serbest Fırka adında ve liberal görünümlü yeni bir parti kurdurulmuştu 1930 yılında. Fakat bu partiye karşı halk kitlelerinde büyük bir ilginin ve sempatinin geliştiğini gören M. Kemal, bu partinin de derhal kapatılması emrini verecekti. Durum anlaşılmıştı! Hiçbir partinin kurulmasına ve CHP iktidarına karşı muhalefet yürütebilecek hiçbir odağın yaşamasına asla izin verilmeyecekti! Kemalist bürokrasinin genetik kodlarına işlemiş olan bu siyasal anlayış, sonuçta Türkiye'de sol ve sosyalist düşüncelerin yayılmasını engellediği gibi, Batı tipinde bir burjuva demokrasinin ve çok partili siyasal rejimin işlerlik kazanmasını da uzun yıllar boyunca engelleyecekti.

CHP'nin tek parti diktatörlüğü altında geçen 1930'lu ve 40'lı yıllar, serbest tartışma ve eleştiri ortamının kalmadığı ve başta işçi ve emekçi sınıflar olmak üzere, Kürt halkının, dindarların, azınlıkların sürekli baskı altında tutulduğu yıllar oldu. Kemalist rejim bu yıllarda kendisine muhalefet eden örgütlü iki siyasal hareketi (komünist hareket ve Kürt ulusal hareketi) özellikle düşman belledi ve bu hareketlerin gelişmesini engellemek için her türlü baskı ve yıl-

dırma politikasına başvurmaktan ve bu amaçla çeşitli provokasyon ve kompolar düzenlemekten geri durmadı. TC'nin (burjuva devletin) yıllardan beri süregelen anti-komünist ve anti-Kürt politikalarının ideolojik zemini de esasen bu tek parti (CHP) diktatörlüğü döneminde döşendi.

Tek parti diktatörlüğü döneminde Kemalist bürokrasinin üstlendiği misyonların başında “devleti yüceltme” misyonu geliyordu tabii ki! Kemalizmin “makbul vatandaş” tanımı da bu “devleti yüceltme” anlayışına göre biçimlenmişti: “Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalan, devletini sevip sayıp, yücelten ve onun buyruklarına koşulsuz itaat eden” makbul vatandaştı! Bunun dışında bir zihniyete sahip olanlar ise makbul vatandaş değildi devlet nezdinde. Cumhuriyetin hukuk sistemi de buna göre işliyordu haliyle! Kemalist devletin biçimlendirdiği hukuk, devlet karşısında vatandaşı koruyan ve onun haklarını güvence altına alan bir hukuk değil, her halükârda devletin çıkarlarını önceleyen, hatta devletin çıkarlarını her şeyin üstünde tutan ve bu bakımdan da vatandaşın devlet tarafından ezilmesine cevaz veren bir “hukuk” idi.

Yarattığı devlet anlayışı ve “hukuk” sistemi sayesinde etkisini bir asır sürdürmeyi başaran bir ideoloji

Cumhuriyetin *kurucu* ideolojisi Kemalizm, varlığını ve etkisini bu topraklarda 21. yüzyıla kadar sürdürmeyi başarmış bir ideolojidir. Neredeyse bir yüzyıl demektir bu! Kemalist ideoloji bu başarısını, oluşturduğu “ulus-devlet” anlayışına, “milli hukuka” ve “milli eğitim” sistemine borçluymuş kuşkusuz! Bu ülkede hemen herkes (sosyalisti de, liberali de, dincisi de, milliyetçisi de vb.) daha ilkokul sıralarından başlayarak Kemalizmin rahle-i tedrisinden geçmiştir. O nedenle, Kemalizmin yarattığı ulus-devlet anlayışı, hukuk sistemi ve resmi tarih öğretisi, farklı *derecelerde* de olsa herkesin zihniyet dünyasına sinmiştir bir biçimde!

Bu ülkede hükümet etmiş burjuva partilere gelince, Kemalizmin devlet anlayışını ve hukuk sistemini *de facto* kabul etmeyen bir burjuva partisinin gerçek anlamda hükümet edebilmesi zaten mümkün olamazdı bu ülkede. Resmi ideolojiye ve resmi devlet anlayışına aykırı bir davranış içinde olan veya gerçek anlamda bir karşı duruş sergilemeye yeltenen burjuva partiler, eninde sonunda hizaya getirilirdi Kemalist devlet mekanizması tarafından! İçlerinden bazıları zaman zaman resmi ideolojiyi sorgulamaya yeltenmişse de bu,

Kemalizmin tarihsel anlamda bir sorgulanması değil, kimi uygulamalarının “yarım ağız eleştirilmesi” anlamında kısmi bir sorgulama olmaktan öteye geçememiştir. Burjuva partiler resmi devlet ideolojisini ne kadar sorgularlarsa sorgulasınlar, son tahlilde gene de Kemalist ulus-devlet anlayışını ve onun yarattığı kurumları savunmak zorunda hissetmişlerdir kendilerini! Çünkü bu devlet, kızsalar da küsseler de esasen onların devletiydi ve ona muhtaçtırlar!

Bilindiği üzere, Türkiye’de tek parti diktatörlüğü ikinci dünya savaşının sonuna kadar (1945) kesintisiz devam etti. Savaş sonrasında ise, Avrupa’da esen demokrasi rüzgârları Türkiye’yi de etkiledi ve çok partili burjuva parlamenter rejime geçiş yolu açıldı. 1950 yılında yapılan genel seçimleri ise, CHP’nin içinden çıkıp, CHP’nin tek parti diktatörlüğünü eleştiren ve “yeter söz milletindir” sloganıyla seçimlere katılan Demokrat Parti (DP) kazandı. DP liberal bir program uygulayacağı ve “demokrasi getireceği” sözünü vermişti seçmenlerine! Fakat DP aynı zamanda, bir devri sabık yaratmayacağı (yani CHP döneminde yapılanları soruşturmayacağı), ayrıca Kemalist devleti ve ilkelerini aynen savunacağı güvencesi de vermişti iktidarı devraldığı CHP’ye ve askeri bürokrasiye! Başka türlü de iktidarı ona devretmezlerdi zaten!

DP iktidarının ilk döneminde, Kemalist askeri bürokrasi de bu iktidarla birlikte hareket etti. Nitekim bu dönemde askeri bürokrasi DP iktidarının aldığı siyasi karara uymuş ve kendi “millî” ordusunun emperyalist bir ittifakın (NATO) içinde yer almasına, hatta onun emrine girmesine ses çıkarmamıştı. Kemalist askeri bürokrasiyi böyle bir tutum almaya sevk eden temel faktör, Soğuk Savaş koşullarının onda yarattığı ruh hali ve kuşkusuz iliklerine işlemiş olan komünizm düşmanlığıydı. Kemalist askeri bürokrasi bu konuda kendisi gibi düşünen ve azılı bir “komünizm düşmanı” olan ABD emperyalizmiyle uzun erimli “dostluk kurmayı” bir tercih sebebi saymıştı belli ki! Nitekim başında her daim Kemalist subayların bulunduğu Türkiye’nin “millî” ordusu, 1950’den 1990 yılına kadar süren Soğuk Savaş yıllarında, üstlendiği tüm anti-komünist görevleri bihakkın yerine getirerek, NATO ittifakının sadık bir üyesi olduğunu kanıtlayacaktı! Bu Soğuk Savaş yıllarında “millî ordumuz”, hem ülkeyi bölünme tehlikesinden kurtarmış (!) hem de sosyalizm, komünizm, demokrasi vb. gibi “tehlikeli” fikirlerin ülkeye sızmasını üstün gayretleriyle önleyerek, ülkeyi “huzura” kavuşturmuştu!

Kemalist askeri bürokrasi Soğuk Savaş yıllarında edinmiş olduğu bu NATO

kafayla Türkiye’de art arda üç askeri darbe gerçekleştirdi. Birincisi, alt rütbeli subayların başını çektiği 27 Mayıs 1960 darbesidir. Bu darbe, 1950 yılında büyük bir halk desteğini arkasına alarak CHP’nin tek parti diktatörlüğüne son veren ve böylece çok partili burjuva parlamenter rejime geçişi sağlayan DP hükümetine karşı yapılmıştır. DP hükümetinin orduya karşı uyguladığı politikalar özellikle alt rütbeli subayları huzursuz etmişti. Bu dönemde alt rütbeli subaylar hem ekonomik olarak zayıflamış, hem de ikinci plana itilmekten dolayı onurları kırılmış hissediyorlardı kendilerini. O nedenle de 1960 darbesi esasen alt rütbeli subayların başını çektiği bir darbe oldu. Darbeci subaylar, DP hükümetinin bir başbakanını ve iki bakanını “Anayasayı ihlâl” suçundan yargılayıp asarak, adeta öçlerini aldılar sivil siyasetçilerden! Oysa ihlâl edildiğini söyledikleri bu Anayasayı kendileri tamamen ilga edip (ortadan kaldırıp), yerine yeni bir Anayasa (61 Anayasası) yapacaklardı darbeden bir yıl sonra! Ne denir, tarihin bir ironisi olsa gerek!

İkinci darbe, ABD’nin doğrudan işin içinde olduğu 12 Mart 1971 darbesidir. Esas hedefi, gelişmekte olan işçi hareketini, yükseliş içinde olan anti-Amerikancı, anti-NATO’cu gençlik eylemlerini bastırmak ve ordu içindeki sol eğilimli subayları tasfiye etmek olan bu darbe, “sol gösterip sağ vuran” bir darbe olarak geçti Türkiye’nin siyasal tarihine. ABD’nin kontrol ve yönlendirmesi altında gerçekleşen 12 Mart darbesi, bir anlamda gelecekteki açık askeri-faşist darbenin de (12 Eylül 1980 darbesinin) bir ön hazırlığı mahiyetindeydi adeta. Nitekim on yıl sonra gerçekleşen 12 Eylül 1980 darbesi, yüksek komuta kademesindeki NATO güdümlü generallerin yukardan aşağıya emir-komuta zinciri içerisinde gerçekleştirdikleri, gerçekten açık faşist bir darbe oldu. Günümüzdeki gelişmeleri ve özellikle burjuva iktidar bloku içindeki çatışmaları doğru tahlil edebilmek bakımından, bu üçüncü darbenin gerçekleşme biçimine ve darbe öncesi süreçte gelişen koşullara biraz daha yakından bakmak gerekiyor.

70’lerin sonlarına doğru derin bir ekonomik krizin içinde debelenmekte olan Türkiye kapitalizminde yapısal değişim ihtiyacı da kendini iyice dayatmış durumdaydı. Kendi içine kapanmış ve bir dış borç sarmalına dolanmış bulunan Türkiye kapitalizmi adeta önünü göremez bir durumdaydı. Üstelik böyle bir ortamda, bir yandan gelişen uzun süreli grevler, diğer yandan artan toplumsal hareketlilik ve tüm bunların sonucunda oluşan siyasal çalkantılar (ön devrimci durumlar), egemen sınıflara korkulu rüyalar gördürmeye başlamıştı.

Bu kriz ortamında gerek uluslararası finans-kapitalin örgütleri (IMF, Dünya Bankası vb.), gerekse yerli büyük sermayenin örgütleri (TÜSİAD, TİSK vb.), harekete geçmeleri ve bir an önce önlem almaları konusunda hükümetlere baskı yapıyorlardı. Neticede, Demirel'in dışardan destekli azınlık hükümetinin iktidarda olduğu bir dönemde (1980), IMF patentli ekonomik önlemler programının (24 Ocak Kararları) uygulanması gündeme geldi. Bu program, basit bir ekonomik önlemler programından öte bir şeydi kuşkusuz. 24 Ocak kararlarını gündeme getirenler, Türkiye kapitalizminin uluslararası kapitalizmle bütünleşmesini sağlayacak yapısal dönüşümlerin de bir an önce gerçekleştirilmesini istiyorlardı! O nedenle de işin başına, ekonomiden anlayan, uluslararası finans kapitalin has adamı Turgut Özal'ı getirmişlerdi. Dünya Bankası uzmanlığı ve MESS başkanlığı yapmış bir işadamıydı Turgut Özal.

24 Ocak kararları hiçbir dirençle karşılaşmaksızın kolayca uygulanabilecek kararlar değildi kuşkusuz. En başta da işçi sınıfı ve onun sendikal örgütlerinin bu kararların uygulanmasına şiddetli bir direnç gösterecekleri belli bir şeydi. Daha ilk günden itibaren işçi eylemleri ve grevler yaygınlaşmaya başladı. Durumun vahametini kavrayan egemen sınıf mensupları, vakit geçirmeksizin düğmeye basıp olağanüstü bir yönetimi işbaşına getirmek için kolları sıvadılar. TÜSİAD gibi işveren örgütleri gazetelere çarşaf çarşaf ilanlar vererek, “ülkenin selameti ve devletin bekası” için orduyu göreve çağırıyorlardı. Bu davete icabet eden generaller, 12 Eylül 1980'de askeri-faşist bir darbeyle olağan burjuva rejimin işleyişine son verdiler ve parlamentoyu, partileri, sendikaları, kitle örgütlerini kapattılar. İktidara el koyan beş generalin aldığı ilk kararlardan birisi, darbeden önce ekonominin başında bulunan finans-kapitalin has adamı ve 24 Ocak kararlarının mimarı Turgut Özal'ı yeniden ekonominin dümenine geçirmek oldu.

12 Eylül cuntası iktidarda kaldığı üç yıl boyunca uyguladığı faşist devlet terörü sayesinde, devrimci ve sosyalist örgütleri dağıtmış, emekçi sınıfların, gençliğin, aydınların, ezilen Kürt halkının örgütlü muhalefetini kan ve şiddetle bastırmış ve burjuva düzende gerici bir stabilizasyonu bu sayede sağlayabilmişti. 12 Eylül rejimi, burjuva düzeni belirli bir dönem için krizlerin toplumsal ve politik sonuçlarından, kargaşadan ve “devrim tehlikesinden” uzak tutmayı başarmıştı ama bu arada burjuva siyaset yapının çivisini de adamakıllı yerinden oynatmıştı. 12 Eylül askeri-faşist rejiminin burjuva parlamenter rejimde yol açtığı tahribatın boyutlarının ne denli büyük olduğu ise 1990'larda

görülmeye başlanacaktı. 12 Eylül darbesinden sonra kapitalist düzenin istikrarlı denilebilecek tek dönemi, 1983-90 yılları arasındaki Özal dönemi olmuştu.

12 Eylül rejiminin burjuva siyasal düzende yarattığı tahribatın boyutları öylesine geniş oldu ki, ANAP dışındaki tüm burjuva partiler (AP, CHP, MHP vb.) bu süreçten darmadağın bir vaziyette çıktılar ve bir daha da o eski konularına asla dönemediler. Geçmişte yetişkin siyasal kadrolara ve toplumsal desteğe sahip bulunan bu burjuva partiler şimdi kendi içlerinde bölünmüş, eski güçlerini yitirmiş, kitle desteği bakımından erozyona uğramış durumdaydılar. 1990'lara girildiğinde ise, burjuva siyasal rejimin o bilinen eski istikrarsızlık dönemleri yeniden geri gelecekti. Üstelik aynı yıllarda, dünyada da önemli gelişmeler yaşanıyordu.

1990'lı yıllarda dünyada yaşanan gelişmeler

20. yüzyılın son on yılına tekabül eden 1990'lı yıllar, dünya ölçeğinde sonuçlar yaratacak önemli gelişmelerin ve değişimlerin yaşandığı yıllardı. On yıllar boyunca "reel sosyalizm", "yaşayan sosyalizm" vb. gibi sıfatlarla nitelendirilmiş olan totaliter-bürokratik rejimler 1990'ların başında art arda çökmüş ve emperyalist-kapitalist sistem dünyada adeta rakipsiz bir güç haline gelmişti. Bu ani ve beklenmedik değişiklik, dünya kamuoyunda bir şaşkınlık yaratmakla kalmamış, geleceğe yönelik algı ve beklentilerde de derin yarılsamalara yol açmıştı. Bu dönemde burjuvazi uluslararası düzeyde etkili bir propaganda mekanizmasını işletmeye başlamıştı. Bu propagandada işlenen temel fikir şuydu: İki dünya sistemi (kapitalizm ile komünizm) arasında 1945'lerden beri süregelen Soğuk Savaş sona erdiğine ve "sosyalist" denen ülkeler de sonunda kapitalist sisteme dâhil olduklarına göre, artık sonsuz bir barış dönemi açılıyordu insanlığın önünde! ABD ve AB gibi büyük emperyalist güçlerin öncülüğünde "yeni bir dünya düzeni" kurulmaktaydı ve bu küresel düzende artık savaşlara da ideolojilerin çatışmasına da yer olmayacaktı! Dünyanın bütünleşmesini engelleyen tarihi engel (komünizm) ortadan kalktığına göre, kapitalizm ve onun sihirli eli "serbest piyasa", sonsuza dek uyum içinde yaşayacak "çelişkisiz bir dünya düzeni" yaratabilecekti nihayet!

Uluslararası burjuvazinin yoğun bir şekilde işlettiği bu propaganda mekanizması, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de etkisini göstermişti. Burjuva ideolojisinin hizmetindeki iktisatçıların, sol ve sağ liberal aydınların, akade-

misyenlerin parlatıp piyasaya sürdükleri “yeni dünya düzeni”, “serbest piyasa”, “liberalizm”, “bireycilik”, “rekabetçilik”, “yarışmacılık” vb. gibi cezbedici kavramlar, genç kuşaklar arasında da yükselen değerler haline gelmişti.

Ne var ki, 90’ların başında şişirilen bu emperyalist balonun etkisi çok uzun sürmeyecekti. Zira burjuva ideologların iddialarının aksine, SSCB’nin ve ona bağlı “sosyalist” blokun çökmesi ve emperyalist-kapitalist sistemin dünyada rakipsiz bir güç haline gelmesi, ne dünyayı ekonomik krizlerin olmadığı “refah dolu bir dünya” yapabiliyordu ne de ideolojilerin ve çatışmaların son bulduğu savaşızsız, barış dolu bir dünya! Aksine, emperyalizmin mutlak egemenliği altında gelişen bu yeni dönem, çatışmaların, savaşların ve sınıf mücadelelerinin dünya ölçeğinde yaygınlaştığı yeni bir tarihsel sürecin başlangıcı olacaktı. Nitekim bunun ilk çarpıcı göstergesi, rakipsiz kalan emperyalist-kapitalist sistemin çelişkilerinin içte yoğunlaşması ve bunun sonucunda emperyalist güçler arasındaki hegemonya yarışının alabildiğine kızışması oldu. Ve zaman ilerledikçe, bu emperyalist hegemonya yarışının her an bir emperyalist paylaşım savaşına dönüşme riski taşıdığı da daha net bir şekilde ortaya çıkmaya başladı. Nitekim “sosyalist” blokun çöküşünün üzerinden daha beş yıl bile geçmemişken, emperyalist-kapitalist güçler yeni nüfuz alanları elde etmek ve hegemonya yarışında geriye düşmemek için kendi aralarında kıyasıya bir yarışın ve çekişmenin içine girdiler. Bu kıyıcı yarış ortamı, emperyalist güçler arasında yeni blokların da gündeme getirdi ve bölgesel düzeyde yeni hegemonya alanları oluşturma girişimlerini hızlandırdı. Bunun bir sonucu olarak, 90’lı yıllar boyunca Balkanlar’da, Kafkasyada, Ortadoğu’da, Asya ve Afrika’nın çeşitli bölgelerinde, arkasında emperyalist güçlerin doğrudan kışkırtmalarının bulunduğu “ulusal çatışmalar” görünümünde kanlı boğazlaşmalar yaşanmaya başlandı. Soğuk Savaş döneminde kurulan blokların, iktisadi-siyasi-askeri ittifakların aynen devam etmesinin mümkün olmadığı açıkça görülüyordu. Nitekim eski “dostlar”, şimdi çatışan taraflar haline gelmişlerdi. Kapitalist tekeller ve kapitalist devletler, şimdiden yeni saflaşmaların içine girmiş durumdaydılar.

Türkiye kapitalizminin yapısal krizi ve büyük sermayenin emperyalistleşme ihtiyacı

Bu “yeni dünya düzeni” koşullarında, Türkiye’nin egemenleri de bir seçim yapma zorunluluğuyla yüz yüze gelmiş bulunuyorlardı. Türkiye kendi içine

kapanık kapitalist bir ülke olarak mı yoluna devam edecek, yoksa dışa açılmanın, uluslararası sermayeyle (örneğin Avrupa sermayesiyle) daha ileri düzeyde entegrasyona gitmenin ve AB sürecine katılmanın yollarını mı arayacaktı? Burjuva hükümetlerin ve büyük sermaye çevrelerinin cevaplamaları gereken esaslı bir soruydu bu. Aslında büyük sermaye çevreleri ve TÜSİAD gibi işveren örgütleri, bu konudaki eğilimlerini daha Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde ortaya koymuşlardı. 21. yüzyılın eşliğinde, uluslararası kapitalizmden yalıtılmış ve kendi içine kapanmış bir "ulusal" kapitalizm düşününün imkânsızlığının bilincinde olan TÜSİAD, 90'lardan itibaren uluslararası koşullarda meydana gelen tarihsel önemdeki değişikliklerden ve ülke içinde yaşanan ekonomik, politik istikrarsızlıkların ortaya koyduğu tablodan kendi hesabına gerekli sonuçları çıkarmış ve tercihini açık bir şekilde AB'den yana (yani Avrupa sermayesiyle entegrasyondan yana) yapmıştı.

Fakat 1990'lı yıllara girildiğinde Özal artık iktidarda değildi. O şimdi cumhurbaşkanıydı ve partisi (ANAP) üzerindeki etkisini de büyük ölçüde yitirmiş durumdaydı. Öte yandan, burjuva siyasal rejimde kararsızlık ve istikrarsızlık dönemleri de yeniden başlamıştı. Özal'ın cumhurbaşkanı olduğu dönemde kurulan burjuva koalisyon hükümetleri, ne AB ve demokratikleşme konusunda ne de Kürt ve Kıbrıs sorunlarının çözümü konusunda elle tutulur bir adım atabiliyorlardı. Mevcut burjuva partileri böyle tutuk davranmaya iten en önemli etken ise, Kürt sorununun çözümü konusunda adım atmaya cesaret edememeleriydi kuşkusuz! Resmi devlet politikalarının ve bu politikalar doğrultusunda yayın yapan burjuva medya organlarının yıllardan beri topluma pompaladığı şoven-milliyetçi duygular, sonunda Kürt sorununun çözümü konusunda partilerin önüne dikilen en büyük engel haline gelmişti!

Fakat, büyük sermayenin sözcüsü TÜSİAD o tarihte de Türkiye'de demokratik dönüşümlerin yapılmasını ısrarla savunuyor ve bu bağlamda 12 Eylül rejiminin uzantısı konumunda olan mevcut burjuva siyasal yapının değişmesini, 12 Eylül Anayasası yerine yeni ve daha demokratik bir Anayasa'nın yapılmasını, Kürt sorununun ve Kıbrıs sorununun çözümü için barışçı girişimlerde bulunulmasını ısrarla istiyor ve bu konuda uzmanlarına hazırlattığı raporları kamuoyu ile paylaşıyordu. Aynı dönemde cumhurbaşkanı Turgut Özal da Kürt sorununun çözümü konusunda çalışmalar yapıyor ve danışmanlarına raporlar hazırlatıyordu. Tüm bu gelişmeler, burjuvazinin uzak görüşlü tem-

silcilerinin tercihinin AB'yle bütünleşmekten yana olduğunu açıkça ortaya koymaktaydı. İşte burjuva iktidar bloku içinde nicedir sürmekte olan çatışma da tam bu dönemde sertleşecekti.

İlk esaslı çatışma, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesine karşı devlet politikasının belirlenmesi (savaşın durdurularak bir barış sürecinin başlatılması, ya da inkârcılığa dayalı bir savaş siyasetinin aynen devam ettirilmesi) noktasında patlak verecekti. Daha sonra ise, AB ile ilişkiler kapsamında “demokratikleşme” programının uygulanması tartışmalarında, laiklik tartışmalarında, Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin tartışmalarda yaşanacaktı aynı çatışma. Özellikle Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi üzerine yürüyen tartışmalarda, bu ülkede şoven Türk milliyetçiliğinin yalnızca faşist MHP ile sınırlı olmadığı, aksine bütün burjuva partilerde (dincisinden muhafazakârına, liberalinden “sosyal demokratına”) ve hatta ulusalcı küçük-burjuva “sosyalist” hareketlerin içinde de “yeterli miktarda” var olduğu çok açık bir biçimde görüldü. Bu şovenizm dalgası daha sonra Kıbrıs patirtisinde da sergilenecekti sağlı-sollu “ulusalcı” güçler tarafından! Öte yandan, devlet yönetiminde 12 Eylül rejiminin perçinlediği statükocu yapılar ve bu yapılar dört elle sarılmış bulunan burjuvazinin tutucu fraksiyonlarına (en başta da Kemalist askeri bürokrasiye) yeni dönemin gereklerini benimsetmenin hiç de kolay olmayacağı kısa zamanda ortaya çıkacak ve burjuva iktidar bloku içinde bu konularda derin bir çatlak oluşacaktı.

İşte tam da bu noktada, barışçı çözüm arayışlarının önünü kesecek gelişmeler yaşanmaya başlanmıştı Türkiye’de. Burjuva devletin içinde Gladio ya da Ergenekon diye adlandırılan derin yapıların kanlı eylemleri devreye girmiş ve barışçı çözüm arayışları içinde olanlara “hadleri” bildirilmişti! 1993 yılındaki gelişmeler ve aynı yıl içinde art arda gelen suikast haberleri, bazı gerçeklerin ortaya çıkması bakımından son derece anlamlıydı. Türk egemen sınıfının kendi içinde bile yaşanmış olsa, bu topraklarda iktidar kavgasının ne denli kanlı geçtiği, bu suikastlarla bir kez daha gözler önüne serilmiş oluyordu! 1993 yılının Ocak ayında Uğur Mumcu’nun suikasta uğraması, Şubat ayında Adnan Kahveci’nin “şüpheli” ölümü, ardından aynı ay içinde Eşref Bitlis’in uçağının düşmesi, Nisan ayında ise Özal’ın “şüpheli” ölümü! Yaşamlarını yitiren tüm bu şahsiyetlerin ortak noktası ise, hepsinin de Kürt sorunu üzerinde barışçı bir çözüm yolu bulmak ve savaşı durdurmak için çalışma yapıyor olmalarıydı! Evet, Kürt sorunu, egemen burjuva sınıfını bile kendi içinde “kan-

lı” bir şekilde ayrıştıran bir sorun haline gelmişti! Çözumsuzlük sürdüğü sürece de bu böyle devam edecekti!

Burjuva siyasal rejimin kriz içinde olduğu bu 90’lı yıllarda, burjuva devlet aygıtı içindeki yozlaşma ve çürüme de görülmedik boyutlara ulaştı. Düzeltilemediği takdirde, burjuva düzenin tüm kurumlarında derin bir kaosun ve çöküntünün yaşanması kaçınılmaz gibi görünüyordu. Nitekim 90’lardan itibaren yaşanmaya başlanan ve 2001 yılındaki mali krizle birlikte iyice açığa çıkan banka skandalları, uluslararası plana taşan yolsuzluklar, devlet yönetiminin her kademesinde olağan hale gelmiş rüşvet mekanizması, kirli mafya-devlet ilişkilerinin had safhalara ulaşması ve bunun sonucunda devlet içindeki çeteleşmelerin ortalığa saçılması vb. Tüm bu gelişmeler, burjuva düzen açısından tehlikeli bir kaosa işaret ediyordu kuşkusuz. Yaşanan ekonomik ve siyasal krizi dışa açılarak, hatta emperyalistleşerek aşmak isteyen burjuva kesim ile geleneksel içe kapanmacı-statükocu kesim arasındaki çatışma giderek büyüyor ve derinleşiyordu.

Büyük sermaye kesiminin örgütü TÜSİAD, statükoya teslim olan ve süreç içinde kitle desteğini de iyice yitirmiş bulunan laik ve modern görünümü burjuva partilerden iyice umudunu kesmişti. O nedenle de bu partilere (ANAP, Doğru Yol, MHP, DSP, CHP) alternatif olabilecek yeni bir burjuva siyasal parti oluşumunun arayışı içindeydi. TÜSİAD bunun için bizzat kendisi bir parti girişiminde de bulunmuş, fakat bu proje yürümemişti. TÜSİAD’ın genç başkanı Cem Boyner’in, sol liberal aydınlarla birlikte oluşturduğu Avrupa sosyal demokrasisi benzeri Yeni Demokrasi Hareketi girişimi de başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Oysa Türkiye’yi çok daha iyi tanıyan ve çok daha iyi etüt etmiş olan ABD uzmanları, Avrupai görünümlü sosyal demokrat bir partinin değil, halkın desteğini alabilecek ılımlı İslami görüşlere sahip bir burjuva partinin daha başarılı olacağını düşünüyorlardı ve bunda da yanılmamışlardı. Nitekim böyle bir partinin siyaset sahnesine çıkması için çok beklemek zorunda kalmayacaktı değişim yanlısı AB’ci sermaye kesimleri. TÜSİAD’ın ve büyük sermaye kesimlerinin de onay vereceği böyle bir parti, sonunda beklenmedik(!) bir kaynaktan, Milli Görüş’ün içinden zuhur etmişti 2001 yılında!

Kendisi de otoriter-statükocu laik devlet anlayışından mustarip olan ve siyasal varlığını bu devlete kabul ettirebilmek için gene de bir “meşruiyet” savaşı vermek zorunda kalacak olan bu parti AKP idi. AKP Milli Görüş’ten kopan

ve kendilerini hem liberal hem de muhafazakâr-demokrat olarak tanımlayan “mütedeyyin” siyasi kadroların kurduğu yeni bir partiydi. Öyle anlaşılıyordu ki, bu parti hem burjuvazinin önemli bir kesiminden hem de ABD’den icazet alabilecek şekilde dizayn edilmişti! Sonunda, denize düşen yılanı sarılır misali, laik kesimden umduğunu bulamayan TÛSİAD da AKP’nin meşruiyet kazanması için el altından destek verecekti bu partiye!

AKP’nin iktidara gelişine Kemalist bürokrasinin ve ulusalcı solun canhıraş tepkisi

İslâmî ideolojiyi benimsediği ve muhafazakârlık temelinde bir siyasal kimliğe sahip olduğu bilinen bir partinin, 2002 yılında “beklenmedik” bir seçim zaferi kazanarak tek başına iktidar olması, “laik burjuva cumhuriyet” rejiminin tüm siyasal dengelerini altüst etmişti. Kendilerini laik cumhuriyet rejiminin gerçek sahipleri olarak gören ve gelen giden tüm burjuva hükümetler üzerinde vesayetçi konumlarını sürdürmeye alışmış olan geleneksel bürokratik elitler (askeriyenin, idarenin, yargının, üniversitenin vb. yüksek makamlarını işgal eden “seçkin” zevat), AKP’nin iktidar oluşuna anında tepki göstermiş ve çatışmacı bir tutum içine girmişlerdi. Kemalist cumhuriyet rejiminde merkezi otoriteyi sadece kendilerinin temsil ettiğine ve bu nedenle de herkesten üstün bir konumda olduklarına kendilerini inandırmış olan bu seçkin zevata göre, AKP’nin iktidara gelmesi, Türkiye’de tarihsel bir kavganın yeniden başlamış olduğu anlamına geliyordu! Onlara göre bu tarihsel kavga, AKP’nin temsil ettiği “gerici, dinci-şeriatçı, çağdışı” güçler ile Kemalizmin temsil ettiği “modern, çağdaş, laik, cumhuriyetçi” güçler arasındaydı! Nereden bakarsak bakalım bu tutum, yaşanan gelişmelerin gerçek sınıfsal içeriğini ve nedenlerini gözlerden gizleyen ve olayları salt kendi ideolojik bakış açısıyla gerekçelendirip açıklayarak kamuoyunu aldatmaya çalışan tam bir siyasal manipülasyondu.

Bu süreçte başta geleneksel devlet partisi CHP olmak üzere, Kemalizmin ideolojik etkisinden yakasını bir türlü kurtaramamış olan geleneksel küçük-burjuva “sol” ve “sosyalist” çevreler de sivil-asker yüksek bürokrasinin yanında saf tutarak bu manipülasyona iştirak ettiler! Böylece salt AKP’ye duyulan alerji temelinde yeni bir siyasal blok oluşuyordu burjuva siyasal arenada! Bu yeni siyasal blok, yaşanan durumu tıpkı asker-sivil yüksek bürokrasinin algıladığı gibi algılıyor ve herkesin de öyle algılamasını istiyordu. Bunun için

büyük gayret gösteriyor, büyük organizasyonlara (cumhuriyet mitingleri, bayrak mitingleri vb. gibi) girişiyordu! Bunların gözünde AKP ve onu destekleyen seçmen kitlesi, sanki bu toplumda daha önce hiç var olmamış da AKP'nin iktidara gelişiyle birlikte birden zuhur etmişti! Kendilerini "sıradan" halkın dışında ve üstünde görmeye pek alışmış olan bu burjuva ve küçük-burjuva "modernlerin" değer yargısına bakılacak olursa, AKP'nin seçmen kitlesini oluşturan yığınlar, zaman bakımından günümüze ait olmayan, "çağdışı" bir güruhtu sanki! Sözü edilen bu insanların da Türkiye halkının bir parçası oldukları ve çeşitli sınıflara mensup buldukları görmezden geliniyordu adeta. Laikçi modernlerin gözünde bu insanlar, başka bir gezegenden gelen ve bizim "modern toplumumuza" yabancı olan "garip" yaratıklardı! Bu laikçi modernlerimize göre AKP, diğer burjuva partiler gibi bir parti olmayıp, ortaçağ kafasındaki "ilkel" insanların oluşturduğu "mürteci" bir partiydi! Dolayısıyla, bunlara göre AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılından itibaren Türkiye'de bir "karşı-devrim süreci" yaşanmaktaydı ve toplum bu temelde tam ortasından ikiye bölünmüş durumdaydı!

Kendi halkını değerlendirme ya da tanıma konusunda mantığı bu denli çarpılmış olanlar, AKP'nin iktidara gelişinden sonra birden tutum değiştirmiş ve yıllarca karşı çıkar gördükleri şeyleri, örneğin ordunun siyasete müdahalesini ve 12 Eylül Anayasasının getirdiği kimi kurumları bile savunur hale gelmişlerdi şimdi! Bu çarpılmış mantıklarının doğal bir sonucu olarak da, 12 Eylül Anayasası'nın dizayn ettiği askersel ve yargısal bürokratik vesayet sistemini ve bu sistemi ilelebet yaşatmak için darbeler tezgâhlayan generallerin eylemlerini de meşru ve mubah sayıyorlardı artık!

Cumhuriyeti yalnızca kendilerinin savunduğuna ve çağdaş-modern yaşamı yalnızca kendilerinin temsil ettiğine ciddi ciddi kendilerini inandırmış olan Kemalist cumhuriyetçiler, tüm gayretlerine rağmen gene de halkın çoğunluğunu AKP karşıtlığı temelinde kendi saflarına çekmeyi başaramadılar. Oysa onların başaramadığını, "çağdışı, ilkel, dinci" vb. diye küçümsedikleri AKP rahatlıkla başarabildi. Kendilerini laik, modern ve de pek ilerici addeden bu kesimler, bunun neden böyle olduğunu ve kendilerinin nerede yanlış olduğunu bir kez olsun durup düşünmediler! Oysa durum o kadar karmaşık değildi. Biraz nesnel bakabilseler, AKP'nin başarısının hiç de şaşırtıcı olmadığını görebilirlerdi. Bir kere AKP iktidara gelir gelmez, büyük kitleleri ilgilendiren ama statükocu-bürokratik devletin yıllardan beri çözümsüzlüğe terk etmiş olduğu

pek çok soruna el atarak başlamıştı işe. AKP bu süreçte halkın hoşuna gidecek icraatları hızlı bir şekilde yaptığı için, geniş bir halk kesiminin desteğini arkasına almıştı. AKP bu desteği dinci, İslamcı bir çizgi izlediği için değil, halkın demokrasi ve değişim istemlerine göz kırptığı ve yerine getirme sözü verdiği için kazandı. Kendisi muhafazakâr bir parti olmasına karşın, geniş kitle desteği edinebilmek için liberal-demokrat bir görünüm sergiledi ve hem kendi çıkarı o yönde olduğu için, hem de geniş kitlelerin eğiliminin o yönde olduğunu bildiği için AB yanlısı bir tutum takınmaya özen gösterdi. Nitekim AKP'nin izlediği bu siyasal çizgi, onun iktidardaki konumunu her geçen gün biraz daha sağlamlaştırdı.

Öte yandan AKP, sosyo-ekonomik alanda attığı iyileştirici adımlarla kendi seçmen kitlesinin sosyo-kültürel dönüşümünü de sağladı. AKP hükümeti bu süreçte Türkiye'nin kapitalist modernleşmesi yönünde yoğun bir çaba harcadı. Otoyollar, hızlı tren projeleri, ileri teknoloji yatırımlar, herkesi ev sahibi yapma propagandasıyla başlatılan TOKİ projeleri bu dönemde uygulamaya konuldu. Aslında tüm bu yatırımlar ve özellikle inşaat sektörüne yapılan yatırımlardaki muazzam artış, kapitalist ekonominin diğer sektörlerinde de büyük bir canlanma yaratarak sermaye birikimi sürecini hızlandırdı. Bu da bir bütün olarak kapitalist ekonomideki büyüme trendini yükseltti. Bu gelişmeler, kapitalist ekonominin eskiyle kıyaslanamayacak ölçüde modernleşmesi anlamına da geliyordu kuşkusuz.

Kırsal kesimden kente göçmüş, varoşlara yerleşmiş ve genellikle dinsel ağırlıklı eğitim almış orta ve alt gelir grubundan halk kesimleri bu süreçte kent yaşamına, dolayısıyla kapitalist tüketim çemberine daha fazla katılmaya ve kamusal alanda daha fazla görünür hale gelmeye başladılar. Kırsal kesimden kente gelen göç dalgaları, eski geleneklerin çözülmesini de beraberinde getirdi kuşkusuz. Bu kitleler temelde dindar ve muhafazakârdılar ama şimdi daha eğitilmiş, daha modern hale gelebilmenin imkânlarına kavuşmuş hissetmeye başladılar kendilerini. AKP bu halk kitleleri arasındaki çalışmalarında kuşkusuz İslami referanslarla konuştu ve Müslümanlığa dayalı bir siyasal kültür inşa etmeye çalıştı. Ama aynı zamanda, eski kırsal kesim dindarı olan bu kitleleri daha modernleştirici, daha kentlileştirici bir işlev de yerine getirdi. Ayrıca söylemleriyle ve yürüttüğü propaganda çalışmalarıyla, bu büyük kitlenin gelecek umudunu da her daim canlı tutmayı ve bir bakıma onlara yoksulluklarını unutturmayı başardı. AKP'nin her geçen gün kitle desteğini arttırması-

nın ve iktidarını bu kadar uzun süre koruyabilmesinin temel nedeni, büyük göç kitleleriyle kentsel ortamda kurduğu bu sağlam ittifaktır kuşkusuz! Kentin tahsilli, laik ve modern küçük-burjuvalarını (beyaz Türk denen kesimi) asıl irrite eden de budur işte. AKP'yi destekleyen dindar "aşağı tabakaların" modernleşerek kamu hayatına katılmalarını ve ortalıkta daha fazla görünür hale gelmelerini hazmedemediler bu "modern" beyaz Türkler! Onlar bu durumu "kendi mahallelerine bir tecavüz" olarak algıladılar ve kendilerini bu hissiyattan bir türlü kurtaramadılar.

2007 seçimlerinden de büyük bir zaferle çıkan ve iktidar koltuğuna daha emin bir şekilde yerleşen AKP, o güne kadar kendilerini hep seçilmişlerin üstünde gören ve darbe tehditleriyle siyasileri her zaman hizaya getirmiş olan o "anlı şanlı" generallerden ve ellerindeki yargı kılıcını AKP'nin tepesinde sallandırarak onu sindirmeye çalışan burnundan kıl aldırılmaz yargı bürokrasisinden hesap sormaya girişti. AKP bu aşamadan itibaren darbe girişimlerini soruşturmayla, darbeci generaller hakkında peş peşe davalar açtırmaya başladı. Önce 2008 yılında Ergenekon ve ardından 2010 yılında Balyoz darbe planı davaları açıldı. Davalarla ilgili olarak pek çok emekli general ve muvazzaf subay tutuklandı. AKP'nin bu davaları açtırmaktaki maksadı, sonuna kadar gidip devletin işlediği insanlık suçlarını açığa çıkarmak ya da onun kanlı, kirli geçmişiyle bir hesaplaşmaya girişmek değildi elbette. AKP'nin bu davaları açtırmaktaki asıl amacı, sadece kendine yönelik darbe girişimlerini açığa çıkartmak, darbecilerin burnunu sürtmek ve ibret olsun diye onları cezalandırarak diğer darbe niyetlilerine de gözdağı vermektir. Nitekim davaların daha sonraki seyri de bunu açıklıkla gösterecekti. Açılan Ergenekon dava dosyasında ne faili meçhul cinayetlerle, ne köy yakmalarla, ne JİTEM'le, ne suikastlarla ilgili bir soruşturma bilgisine rastlandı! Açık ki, AKP'nin böyle derinlemesine bir hesaplaşmaya niyeti yoktur ve hiçbir zaman da olmayacaktır. Çünkü bu devlet, ilerde daha geniş değineceğimiz gibi, bir burjuva partisi olan AKP'nin de devletidir ve yayılmacı emelleri için AKP'nin bu devlete de onun generallerine de şiddetle ihtiyacı vardır!

AKP'nin tercihlerini dinciliği değil kapitalistliği belirler

AKP 2007'deki seçim başarısından sonra, 2011'de yapılan milletvekili genel seçimlerinde de yüzde 50 oy alarak, kendisine yönelen büyük seçmen kitlelerinin desteğinin artarak devam ettiğini kanıtladı. AKP'nin bu seçim başarı-

sından sonra yalnızca üst düzey TSK mensupları ve yargı bürokrasisi değil, onların yanında saf tutmuş olan sivil burjuva siyasetçiler ve Kemalist “solcu” aydınlar da şaşkınlık içine düştüler. Bu cenahta yer alan orta sınıf mensubu kimi “seçkin” bay ve bayanlar, seçim sonuçlarını gördükten sonra iyice zırvalamaya başladı. İçlerinden bazıları “AKP gibi gerici, şeriatçı bir partiyi destekleyen bu cahil halkla bizim oyumuz nasıl bir tutulur ve eşit sayılır” diyerek hayretlerini dile getirdiler. Bunların yanı sıra, ideolojik ve siyasal açıdan sınıf pusulası iyice şaşmış olan ve bu bakımdan tarihsel gerçekleri görme yetisini yitirmiş bulunan küçük-burjuva ulusalcı sosyalistlerin durumu da pek iç açıcı değildi. Bunların “ne olursa olsun bugün esas olan AKP’ye karşı olmaktır” diyerekten Kemalist askeri bürokrasinin yanında saf tutar bir pozisyon almaları, AKP’nin değirmenine su taşımaktan başka bir işe yaramadı. Çünkü halk nezdinde, AKP demokrasiyi bunlar ise darbecileri savunur bir pozisyona düşürmüşlerdi kendilerini. Ayrıca yaşanan olayları hem tarihsel hem de güncel bağlamda sınıfsal temeline oturtarak değerlendiremedikleri ve hep düzen içi bir muhalefet partisi edasıyla konuştukları için, sonunda AKP karşıtı burjuva muhalif partilerden bir farkları kalmadı kamuoyu nezdinde.

Bizler Marksist Tutum sitesinde yer alan yazılarımızda gelişmeleri hep tarihsel bir perspektif içinde ele alıp değerlendirmeye ve sonuçlar çıkarmaya çalıştık. Burjuva rejimin içinde bulunduğu durumu, gelişen somut siyasal olayları ve bu bağlamda AKP’nin kuruluşunu ve iktidara geliş sürecini sınıfsal açıdan bir tahlile tâbi tuttuk ve anlattık. Amacımız, mevcut gelişmeler hakkında sınıfımızı doğru bilgilendirmek ve önümüzde uzanan sınıf mücadelesi sürecine doğru bir siyasal perspektifle hazırlanabilmekte kuşkusuz. Marksist Tutum sitesinde yer alan yazılarımızda bu konudaki görüşlerimizi açık bir şekilde ortaya koyduk. Özetle şu tahlilleri yaptık:

AKP’nin 2002 yılında iktidara gelişiyle birlikte burjuva siyasal rejimde patlak veren kavga, ne bir ilerici-gerici kavgasıdır ne de bir laik-dinci kavgası. Ama öte yandan bu kavga, AB’ci sol liberallerin büyük bir gayretkeşlikle göstermek istedikleri gibi, AKP’nin AB’ye katılma doğrultusunda verdiği, geri dönüşsüz bir demokrasi kavgası da değildir. Hayır, bize göre bu kavga birinci olarak, modern kapitalizm koşullarında egemen sınıf içinde patlak veren ve özü bakımından da sınıfsal olan bir kavgadır. İkinci olarak ise bu kavga, burjuvazi içinde tarihsel kökleri gerilere uzanan bir kavgadır. Ama hem tarihsel hem de güncel bakımdan sınıfsal olan bu kavga, karşıt sınıflar arasında değil

de aynı sınıf içinde geçtiği ve tarafların ideolojik bombardımanı altında kamuoyunun kafası iyice karıştığı için, sınıfsal özünün görülmesi bir hayli zorlaşmış bir kavga. Bu kavganın tarafları aynı egemen burjuva sınıfı içinde yer almakla birlikte, farklı görüş ve eğilimleri temsil etmektedirler. Hiç kuşku yok ki bu çatışmada taraf olan her iki burjuva kesimin de siyasal hedefi, burjuva devletin zirvesinde ve yönetim mekanizmalarında üstün bir konum elde etmektir. Türkiye gibi ülkelerde bunun anlaşılır bir nedeni de vardır. Tarihi kökleri Osmanlı'ya, dolayısıyla Asyatik-despotik bir geçmişe uzanan bir ülkenin devlet yönetiminde siyasal hegemonya sahibi olmak demek, o devletin sahip olduğu muazzam ekonomik olanaklardan rakipleri aleyhine alabildiğine yararlanma ayrıcalığını elde etmek anlamına gelir aynı zamanda.

Öte yandan, özü sınıfsal olan bu kavganın, sonuçları bakımından burjuva demokrasisini genişletici dolaylı etkileri de olacaktır elbette. Çünkü bu kavganın taraflarından biri olan AKP ve onu destekleyen İslami burjuva kesimler, kendi meşruiyetlerini askeri vesayet altındaki devlet aygıtlarına kabul ettirebilmek için, önlerine dikilen anti-demokratik engellere ve bu engelleri onların önüne diken statükocu devlet güçlerine karşı çetin bir mücadele vermek zorunda kalacaklardır. Bu kavgada burjuva demokrasisine daha fazla ihtiyaç duyacak olan kesimin AKP olduğu açıktır. Nitekim AKP'nin iktidara gelmez, sırf kendi meşruiyetini güvence altına alabilmek için, AB kriterleri kapsamında giriştiği demokratik reformlar da bunu göstermektedir.

Evet, AKP'nin iktidara gelişiyle ilgili olarak kaleme aldığımız yazılar özetle bu temel analiz üzerine oturuyordu. Ve tabii bir de buna tarihsel arka planla ilgili yaptığımız özet değerlendirmeleri ilave etmek gerekir ki, o da şöyledir:

Osmanlı'da siyasetin de ekonominin de merkezinde devletlû bürokrasi oturmaktaydı. Çünkü Osmanlı'da siyaset de ekonomi de devletin tekelindeydi. Batı ile ilişkiler de yalnızca bürokrasi üzerinden yürüyordu. Osmanlı'da merkezin dışında kalan geniş halk kesimi (reaya) ise sistemin çeperlerine itilmiş durumdaydı. Merkezden her zaman uzak tutulmuş olan bu çevresel sosyal gücün kentlerde yaşayan kesimleri ise genellikle kendi içine kapanıktılar ve dinsel cemaatlerde, tarikatlarda örgütlenmiş durumdaydılar. Cumhuriyet kurulduğunda da merkez-çevre ilişkilerinde bu anlamda çok büyük bir değişiklik olmadı. Gerçi cumhuriyet döneminde Türkiye gelişmesini kapitalizm yönünde sürdürdü ama ekonomide ağırlık uzun yıllar boyunca hep devlet sektöründe kaldı. Dolayısıyla, Osmanlı'da olduğu gibi cumhuriyet dönemin-

de de bürokrasi hem siyasetin merkezinde yer aldı, hem de ekonomik kararları merkezi düzeyde etkileme gücüne o sahip oldu. Cumhuriyetle birlikte gelişen ilk dönem burjuvazisi ise, daha baştan kurucu bürokrasiye biat ettiği ve gelişmesini onunla birlikte sürdürdüğü için, merkezi düzeyde iktidarı bürokrasiyle paylaşmaya razı oldu. Nitekim bu cumhuriyet burjuvalarının ilk örneği, devlet ihaleleriyle büyüyen ve aynı zamanda devlet partisi CHP'nin de üyesi olan Vehbi Koç'tur. Daha sonra bu sürece, kapitalizm geliştikçe başka sermayedarlar da katıldı. İstanbul, İzmir, Adana, Çukurova menşeli olan bu ilk dönem cumhuriyet burjuvaları, merkezi bürokrasiyle olan ittifaklarını hep sürdürdüler.

Kapitalizm geliştikçe bu burjuvalar da geliştiler ve 70'lerden itibaren tekelliliğe, holdingciliğe yükseldiler. Bunların hepsi de biçimsel olarak Atatürkçü idiler ve de Batıcı, modern, laik sermayeyi temsil ediyorlardı. Türkiye'nin Batıyla (ABD ve Avrupa'yla) ilişkileri bürokrasinin yanı sıra bunlar üzerinden de yürüdü. Batı ile ekonomik ortaklıkların gelişmesinde öncülüğü gene Koç grubu yapmıştı; ardından bu kervana Sabancı, Eczacıbaşı gibi büyüyen sermaye grupları da katıldı. Neticede Türkiye kapitalizminin merkezini bu sermaye gruplarına dahil burjuvalar işgal ettiler ve çevresel düzeyde kalan daha küçük sermayedarların merkeze doğru ilerlemelerine uzun yıllar fırsat tanımadılar. Taşra sermayesinin merkeze katılabilmesi için, önce bir dönüşüm geçirmesi gerekiyordu çünkü. Taşra sermayesinin ya da burjuvazisinin dönüşüm geçirebileceği yerlerin adresi de belliydi: 1960'lardan itibaren bu adres, Batıcı, modern, laik sermaye kesimlerinin içinde yer aldıkları AP ve CHP gibi "modern" burjuva partileri oldu. 1970'lerden itibaren çevresel sermayeye dayanarak bu kuralı delmeye çalışan partiler de olmadı değil elbette. Örneğin Milli Nizam, Milli Selamet gibi Milli Görüş çizgisinde kurulan partiler bunu denemişlerdi. Ama bu partiler tırmandıkları yerlerden aşağı edilerek her seferinde merkezin dışına itildiler. Askeri bürokrasi ve geleneksel burjuva koalisyonu bunların merkezde kalıcı olmalarına izin vermedi. Ve neticede bu durum 2000'lere kadar da hep böyle devam edip geldi.

2000 yılının başından itibaren ise muazzam bir hareketlenme yaşanmaya başlandı burjuva siyasal yelpazede. Bu hareketlenmenin yönü, çevreden merkeze doğruydı elbette. Cumhuriyet kurulduğundan beri böylesine sarsıcı ve dengeleri altüst edici bir "yer değiştirme" olayı daha önce hiç yaşanmamıştı Türkiye ekonomisinde ve siyasetinde. Geçmişte siyasetin ve ekonominin

merkezinden hem kendileri uzak durmuş, hem de merkezi otorite (Kemalist bürokrasi) tarafından uzak tutulmuş olan dindar çevreler, 90'lardan itibaren müthiş bir atak yaparak görünür kıldılar kendilerini. Sosyo-kültürel bakımdan yıllarca içine kapanık bir yaşam sürdüren ve kamusal alandan uzak duran bu çevreleri birden bire harekete geçiren temel etmenler nelerdi acaba? Bizce en önemli etmen, bu kesimlerin maddi açıdan güçlenmeleri ve kapitalist üretim sürecinin önemli bir sermaye gücünü oluşturur hale gelmeleriydi. Merkezi otorite karşısında uzun bir dönem zorunlu bir korunma ve güç toplama güdüsüyle hareket eden bu çevresel sermaye grupları, aynı zamanda dinsel cemaatler içinde ve etrafında da örgütlenerek kendi birlikliklerini oluşturdular.

Bu cemaatlerin içinde 80'lerden itibaren öne çıkan grup Gülen cemaati oldu. Bu cemaat bazı sermaye çevrelerini hem inanç temelinde bir araya getirmeyi, hem de onlarla birlikte yaygın ve planlı bir örgütlenmeyi gerçekleştirmeyi başardı. Bu "cemaatleşmiş sermaye" kesiminin başarı öyküsünde göze çarpan en önemli yön, eğitime verdiği önemdir. Gülen cemaati Türkiye'nin her il ve ilçesinde, hatta Türkiye sınırları dışında da geniş bir eğitim ağı örgütlemeyi başarmış bir cemaattir. Dolayısıyla, bu eğitim ağı içerisinde hem kendi kadroları yetişti, hem de ilerde cemaate sempatiyle, dostlukla yaklaşacak olan meslek sahibi bir insan birikimi sağlandı. Kendi kadrolarından bazıları iş hayatına atıldılar, bazıları ise bürokraside, siyasette, medyada, üniversitede kariyer sahibi oldular. Bugün Batı ile ilişkileri de sadece merkezi bürokrasi ve modern-laik burjuva kesimler değil, cemaatçi sermaye çevreleri de yürütebiliyor artık. Üstelik cemaatçi sermaye kesimi bu konularda çok daha eğitimli ve uzman kadrolara sahip bugün. Bu iş bilir uzman kadroları sayesinde, artık daha geniş bir hinterlanda yayılmayı, yeni piyasalara uzanmayı ve yeni ortaklıklar kurmayı başarabilmektedir cemaatçi sermaye çevreleri.

İşte 2000'lerin başında AKP'yi destekleyen ve iktidara taşıyan bu sermaye çevreleridir. Sürekli genç, dinamik, girişken unsurlarla beslenen bu sermaye çevreleri de diğer burjuva kesimler gibi büyümeye, dışa açılmaya, yayılmaya can atmaktadırlar. Karşıtları tarafından "İslami sermaye", "yeşil sermaye" denerek küçümsenen bu kesimlerin menşei Anadolu'dur kuşkusuz. Önceden beri gelen ama esas sermaye birikimini Turgut Özal döneminde (80'li ve 90'lı yıllarda) yapan ve kısa zamanda hızlı bir gelişme göstererek büyüyen bu kesimlerin asıl hedefi, kapitalist ekonominin ana yatağı olan İstanbul'da kendi-

lerine bir yer açmak ve buradan hareketle Türkiye'nin ekonomik ve siyasal merkezinde söz sahibi olabilecekleri bir konum elde etmekte. Günümüzde çok sözü edilen MÜSİAD, TUSKON gibi sermaye sınıfı örgütleri de işte bu cenahtan işadamlarının kurduğu örgütlerdir.

“İslami sermaye” denen bu kesimlerin karşısında ise, cumhuriyetin kuruluşundan beri iktidar ortağı oldukları Kemalist devletin kendilerine sunduğu ekonomik imkânlardan alabildiğine yararlanarak palazlanan ve yıllar içinde hem sanayii hem de banka sermayesini kendi bünyelerinde kaynaştırarak tekelciliğe, holdingciliğe yükselen geleneksel büyük sermaye kesimleri yer almaktaydı. Ağırlıklı olarak İstanbul menşeli olan ve TÜSİAD, TİSK, MESS gibi güçlü işveren kuruluşlarını örgütlemiş bulunan bu sermaye kesimleri, uzun yıllar Türkiye ekonomisinin merkezini işgal etmiş ve sahip oldukları medya organları ve siyasal ilişkiler aracılığıyla da siyaset üzerindeki yönlendirici etkilerini hep sürdürmüşlerdi. Gerek 1980'lerdeki ekonomik kriz döneminde orduyu devreye sokarak 12 Eylül darbesini tezgâhlaması, gerekse darbeden sonraki dönemde ekonomi kurmaylarından Turgut Özal'a parti kurdurup iktidara taşınması ve kapitalist ekonomide zorunlu hale gelmiş yapısal dönüşümleri onun iktidarına yaptırabilmesi, bu büyük sermaye kesiminin Türkiye ekonomisi ve siyaseti üzerindeki yönlendirici gücünün ne düzeye ulaştığını çok açık biçimde gösteriyordu.

AKP 2002 yılında seçimleri kazanıp iktidara gelince, büyük sermaye kesiminin temsilcisi olan TÜSİAD da doğrudan kendisinin kurduğunu bu partiyi çaresiz desteklemek zorunda kaldı. Çünkü o günün koşullarında bir başka seçeneği bulunmuyordu TÜSİAD'cı sermayenin. Nitekim AB'ye katılım ve reformlar konusunda tüm burjuva muhalefet partileri AKP'nin atacağı adımların önüne takoz koymaya çalışırken, TÜSİAD net bir şekilde AKP'yi destekleyecekti. Çünkü dışa açılma ve uluslararası sermayeyle bütünleşme konusunda AKP'nin attığı cesur adımlar ve Türkiye'yi bölgede etkin bir güç düzeyine yükseltmek için gösterdiği çabalar ve hepsinden önemlisi de geleceğe yönelik beslediği yayılcı emeller, yerli finans-kapitalin örgütü TÜSİAD'ın da arzularını yansıtıyordu. AKP hükümeti bu konularda TÜSİAD'la aynı dalga boyunda hareket ettiği ve amaç birliği yaptığı sürece, aralarında hiçbir sorun çıkmayacaktı. Bu iki kesim arasında uyumsuzluk ve görüş ayrılıklarının baş göstermesi ise daha ileriki bir safhada olacaktı. Bu konuya ileride değineceğiz.

AKP iktidarda ilk beş yılını doldurduğunda (2007), Türkiye ekonomisi krizli yıllarını geride bırakmış ve önemli bir büyüme trendi yakalanmış durumdaydı. AKP hükümetinin ve özellikle de hırslı bir işadamı gibi pazar peşinde koşturana başbakan Erdoğan'ın girişimleri sayesinde, hem Türkiye sermayesinin uluslararası sermayeyle entegrasyon süreci eskiyle kıyaslanmayacak ölçüde ilerledi, hem de devletin ve özel sermaye gruplarının bölge ülkeleriyle ekonomik ilişkileri çok yönlü olarak gelişti. Bu dönemde Türkiye'ye önemli ölçüde uluslararası sermaye girişi oldu ve sermayesi Türk menşeli olan pek çok bankanın hisseleri yabancı sermaye tarafından satın alındı. Aynı şekilde, Türk banka sermayesi de dışarıda uluslararası sermaye gruplarıyla ortaklıklara girişti. Yani ciddi bir yerli ve yabancı finans-kapital kaynaşması yaşandı Türkiye kapitalizminde. Türkiye bu süreçte, ekonomik büyüklük bakımından kapitalist ülkeler sıralamasında 17. sırada yer alan ve dünyanın çeşitli bölgelerinde yatırımlar yapan büyük sermaye gruplarına sahip bir kapitalist ülke haline geldi. Elif Çağlı'nın tespitiyle söylersek, "Türkiye artık alt-emperyalist bir ülke, bir bölge gücü" idi. Dolayısıyla, Türkiye'nin ileri derecede gelişmiş emperyalist ülkelerle ilişkisi de artık tek yanlı bir bağımlılık ilişkisini ya da taşeronluğu değil, karşılıklı çıkarlara dayanan ve emeğin uluslararası düzeyde ortak sömürsünü amaçlayan bir "emperyalist ortaklık" ilişkisini yansıttı. Türkiye'nin kendisinden daha gelişmiş emperyalist ülkelerle aynı ekonomik işbirliği oluşumları içinde yer alması ve onlarla stratejik ortaklıklar kurması da bunun canlı bir göstergesi oldu aslında.

Emperyalistleşen Türkiye'nin partisi AKP

Üst üste üç seçim zaferi kazanan ve sekiz yılda oylarını yaklaşık yüzde 50 civarında arttıran AKP, bu süre zarfında hem ekonomik alanda hem de iç ve dış siyasette yaptığı icraatlarıyla, en azından şimdilik, emperyalistleşme moduna giren Türkiye'nin alternatifsiz burjuva partisi haline gelmiştir. Parlamendodaki diğer burjuva partiler (CHP ve MHP) ise henüz bu konuda AKP'nin yanına bile yanaşamamaktadırlar. Onlar hâlâ eskide yaşıyor ve içine kapanıklığı, statükoculuğu savunan o eski ulus-devlet döneminin siyasal jargonlarıyla konuşuyorlar! Bu da tabii, hem büyük burjuvazinin taleplerine cevap veremeyen, hem de orta sınıflara yaranamayan partiler durumuna düşürmüştür onları. Bu partilerin içine düştüğü bu garip durum, tam da bir "siyasal kabızlık" durumudur aslında! Emperyalistleşen sermayenin, böylesine iş bil-

mez, donuklaşmış burjuva partilerine ihtiyacı yoktur artık! Emperyalistleşen burjuvazinin ihtiyaç duyduğu parti, yerli sermayenin dışa açılması, yayılması, yeni yatırım alanları elde etmesi ve Türkiye'nin en azından bir bölge gücü haline gelmesi için çalışacak bir partidir. Sermayenin gözünden bakılacak olursa, 2000'lerin Türkiye'sinde bu parti AKP'den başkası değildir. Çünkü AKP, yayılmacılığı arzulayan girişimci burjuvalarıyla, kapitalist metropollerde yetişmiş iş bilir uzman kadrolarıyla, fetihçiliğe göz kırpan ve sık sık “şanlı Osmanlı geçmişine” atıfta bulunan popülist, pragmatist, karizmatik lideriyle ve de halktan aldığı yüzde 50'lik oy desteğiyle bulunmaz bir nimettir iştahı kabarmış kapitalistler için! Ama AKP'yi hiç de modern bulmayan (modernlikten anladıkları şey neyse!) ve onu hâlâ “dinci, yobaz, şalvarlı sermayedarların partisi” olarak tahayyül eden ulusalcı küçük-burjuva modernlerimizin bu gerçekliği görmeleri hiç de kolay değildir.

Bilindiği üzere 2008-2009 yılları, önce ABD'nin, ardından da Avrupa Birliği'nin derin bir ekonomik ve mali krizle sarsıldığı yıllardır. Hem ABD'de hem de Avrupa'da büyük banka batışları yaşanmış ve borsalar dibe vurmuştur. Ardından, kapitalist sektörlerde uzun sürecek bir durgunluk dönemine girildi. Üretim daraldı, pek çok fabrika kapandı, işsizlik oranlarında muazzam artışlar yaşandı. Oysa aynı dönemde Türkiye kapitalizmi bu krizi, AKP hükümetinin 2002-2007 yılları arasında aksatmadan uyguladığı ekonomik program sayesinde hafif atlatabildi. Çünkü AKP hükümeti bir önceki kriz döneminden çıkardığı dersler sayesinde, güçlendirilmiş bir bankacılık sektörüyle karşıladı gelen krizi. Erdoğan “bu kriz bizi teğet geçecek” lâfını da bu dönemde etti. Nitekim bilindiği gibi, krizden sonraki yıllarda Türkiye ekonomisi büyümesini sürdürdü ve dünyadaki yıllık büyüme rakamlarında bir ara Çin'den sonra ikinci sıraya yerleşti. Bu bağlamda 2009 yılı, Erdoğan ve partisinin gerek iç politikada gerekse dış politikada yeni bir yol haritası çizdiği ve önemli kararlar aldığı bir yıl oldu.

İktidarda geçirdikleri yedi yıl zarfında, Erdoğan ve AKP'li işadamları şunu çok iyi gördüler: Dünyaya açıldıkça ve yeni deneyimler kazandıkça özgüvenleri artıyordu. Küreselleşen şu kapitalist dünyada, İslami kimliğe sahip kapitalistler olarak etkili işler yapabildiklerini görmeleri kendilerini gururlandırıyor. Kendilerinin de artık bu kapitalist dünyada gözardı edilemeyeceklerini düşünmeye başladılar. Tüm bu başarılarla, lider belledikleri insanın, yani Erdoğan'ın imzası vardı. Nitekim AB ile ilişkilerin gelişmesi ve

AB ülkeleri nezdinde takdir görmelerini de hep liderlerinin duruşuna borçlu olduklarını düşündüler. Üstelik bu takdiri, İslami bir partinin mensupları olarak gördüler Batı'dan! Bu da hiç kuşkusuz, özgüven artırıcı bir faktör oldu onlar için. Doğrusu bu tür duygulara, Türkiye'nin içe kapalı "ulusal kapitalizm" döneminin siyasal aktörlerinden hiçbirisi sahip olamamıştır. Tüm İslami kapitalistler, bu başarılarında asıl pay sahibinin Erdoğan olduğunda hemfikirdiler.

Kendini muhafazakâr ve İslami referanslarla tanımlayan AKP ve onun lideri Erdoğan, gerek iç politikada verdikleri meşruiyet mücadelesinde kazandıkları başarılarından, gerekse uyguladıkları neo-liberal politikalarla ekonomik alanda elde ettikleri başarılarından dolayı, Batı tarafından tüm Ortadoğu'ya ve İslam âlemine bir rol model olarak sunulmanın gururunu da yaşadılar. İşte bu durum, Batı karşısında yeni bir çıkışa hazırlanmak için Erdoğan ve ekibine şevk verdi. Evet, bu "itibarlı durumlarını" tüm Ortadoğu'da ve İslam âleminde kazanca dönüştürmek için, uluslararası ilişkilerde çitayı biraz daha yükseltmek ve buna uygun yeni bir yol haritası çizmek artık gerekli hale gelmişti Erdoğan ve kurmayları için.

Nitekim çizilen bu yeni yol haritasına ilişkin ilk mesajın verildiği yer de İsviçre'nin Davos kenti olacaktır. Başbakan Erdoğan 29 Ocak 2009'da Davos'ta yapılan Dünya Ekonomik Forumu toplantısında İsrail'e karşı o meşhur "one minute" çıkışını yaptı. Bu çıkışı onu Ortadoğu'daki Müslüman toplumların gözünde, "Batı karşısında dik duran" bir lider haline getirmişti birden. Zaten Erdoğan'ın vermek istediği mesaj da buydu Müslüman kardeşlerine! Avrupa Birliği'nin aday üyesi Müslüman bir ülkenin lideri olarak, o, Ortadoğulu Müslüman toplumların hamisi rolünü oynamaya soyunmuştu Davos'ta. Bu, kafalarda oluşturulmuş kapitalist yayılma projesinin de bir işaretiydi aynı zamanda. Nitekim bir süre sonra sıra bu projeyi hayata geçirecek bir dış politika stratejisinin adım adım uygulanmasına gelecekti.

Bir siyaset bilimci ve Ortadoğu uzmanı olan akademisyen Ahmet Davutoğlu'nun dışişleri bakanı olarak atanması da işte tam bu aşamada (tarih 1 Mayıs 2009) gündeme geldi. Stratejik Derinlik adında bir kitabı da bulunan Davutoğlu, AKP hükümeti kurulduğundan beri başbakan Erdoğan'ın dış siyaset danışmanlığını yapıyordu. Yani Erdoğan'ın yakın çalışma ekibinin içindeydi Davutoğlu. Bu tarihten itibaren Erdoğan ve Davutoğlu ikilisi, "komşularla sıfır sorun" şiarıyla Ortadoğu'ya yönelik yoğun bir mekik diplomasisi

başlattılar. Bu diplomasi, aynı dine mensup olan “komşularla” sadece siyasal ilişkilerin geliştirilmesini değil, karşılıklı olarak ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini de sağlayarak, bölgedeki diğer rakipler karşısında bir üstünlük elde etmeye yönelikti. Ama bu “diğer rakipler” kavramına, yalnızca bölgedeki rakipler (İran gibi) değil, bölge genelinde hegemonya savaşı veren büyük emperyalist güçler de (ABD, AB, Rusya gibi) dâhildi kuşkusuz. Yani sözün kısası, bölge gücü olabilmek o kadar kolay bir iş değildi ve bu anlamda Erdoğan ve ekibinin işi zordu!

Fakat zorluk sadece karşıdaki rakiplerin büyüklüğünden kaynaklanmıyordu. Bölgeye yönelik çizilen bu stratejinin başarıyla uygulanabilmesinin önünde ciddi bir başka engel daha vardı. Bu engel, yıllardan beri çözülmemiş ve son yirmi beş yıldan beri de iyice kangrenleşmiş olan Türkiye'nin tarihsel Kürt sorunuydu. 1923'de çözülmesi gereken ama Kemalist devletin milliyetçi despotik tutumu nedeniyle 21. yüzyıla sarkmış bulunan bu son derecede gecikmiş ulusal sorun, şimdi büyüyen kapitalist Türkiye'nin ayağına dolaşmış bulunuyordu! Türkiye kapitalizminin Ortadoğu'ya açılmasının ve yayılmacı projelerini hayata geçirmesinin önünde gerçekten de büyük bir engel teşkil ediyordu Kürt sorunu. Çünkü çözümü son derece gecikmiş olan bu sorun, artık büyük emperyalist güçlerin de doğrudan veya dolaylı şekilde müdahil oldukları bölgesel, hatta uluslararası bir sorun haline gelmişti.

İşte AKP hükümeti tam da böyle bir dönemeçte hamle yaparak, sorunu çözeceğini ilan ediyor ve 1 Ağustos 2009'da o meşhur Kürt açılımını gündeme getiriyordu. 5 Ağustosta ise başbakan Erdoğan, daha önce “PKK'yi kınamazsa kendisiyle asla görüşmem” dediği DTP Genel Başkanı Ahmet Türk'le görüşmeyi kabul ediyordu. 27 Ekim 2009'da ise bir grup HPG gerillası, Öcalan'ın çağrısına uyarak Habur sınır kapısından giriş yaptı. Gerillalar barış elçisi olarak geldiklerini söylediler. Gerillaların gelişini genciyle yaşlısıyla on binlerce Kürt karşıladı ve bu karşılamalar iki gün sonra Diyarbakır'da dev bir mitinge dönüştü. Bu gelişmeler kendi bilgileri dâhilinde olduğu için, başlangıçta hükümet yetkilileri de bu duruma ses çıkarmadılar ve hatta olumlu karşıladıklarını beyan eden demeçler verdiler. Sanki yeniden bir barış havası doğmuş ve bu hava geleceğe dair umutları yeşertmişti!

Fakat bu barışçı hava, milliyetçi cepheden (CHP, MHP ve diğerlerinden) gelen ve TSK'nın da el altından kışkırttığı saldırgan, şovenist söylemlerle kısa sürede tersine döndü. Parlamentodaki tartışmalarda CHP ve MHP, AKP'yi

bölücü olmakla, teröristlerle işbirliği yapmakla suçlamaya başladılar. Amaçları AKP'yi ürkütmek ve yeniden çatışmacı, militarist bir pozisyona çekmekti kuşkusuz. Nitekim milliyetçi cepheden gelen bu demagojik saldırılar karşısında ikircime düşen ve gerileyen AKP, yaşanan olaylardan sanki onlar sorumluymuş gibi DTP yöneticilerini ve Kürt halkını suçlamaya girişti. Kendi evlatlarının dönüşüne sevinen ve barış için umutlanıp kutlamalar yapan Kürt halkının bu sevinci, CHP ve MHP'nin yanı sıra, AKP hükümetinde de derin bir öfke yaratmıştı şimdi! Yüz seksen derecelik bir geri dönuştü bu.

Kürt sorununu çözme konusunda hiç de kararlı olmadığını bu tutumuyla ortaya koymuş olan AKP, gerçek niyetinin ne olduğunu da çok geçmeden ele verecekti. Gerçekte AKP, Kürtler karşısında bir tüccar kafasıyla hareket etmiş ve az verip çok kazanmanın hesabını yapmıştı. Açılım politikasını da zaten bu Makyavelist kafayla gündeme getirmişti. Kürtler üzerindeki baskıları ve bazı yasaklamaları kaldırır ve onlara belirli kültürel hakları zamana yayarak gıdım gıdım tanırsa, bununla Kürtleri yatıştıracağını ve böylece zaman kazanacağını hesaplamıştı. Kürtlerin ulusal demokratik haklarını gerçekten tanımak ve özerklik taleplerini barış içinde karşılamak, diğer burjuva partileri gibi AKP'nin de kafa yapısına uygun değildi aslında. Zira başta Erdoğan olmak üzere, AKP kadrolarının yetişme tarzı, sosyolojik-kültürel arka planları ve bunun uzantısı olan devlet algıları (bölünmez bütünlük!) ve hepsinden önemlisi de derinlerinde yatan milliyetçilikleri, Kürt sorununun gerçek çözümü konusunda rol üstlenmelerini ciddi şekilde engellemekteydi. Dolayısıyla, bu konuda kendi içlerinde bir "zihniyet devrimi" geçirmeden, Kürt sorununun gerçek çözümü konusunda esaslı bir sorumluluk üstlenmeleri beklene mezdi Erdoğan ve AKP kadrolarından.

Nitekim Kürt sorunu etrafında yaşanan gelişmeler ve Habur olayından sonraki süreçte AKP'nin takındığı milliyetçi-devletçi saldırgan tavır, bu gerçekliği çok net bir biçimde ortaya koyacaktı. AKP hem barışçı bir çözüm için sözümona sorumluluk üstlendiği havasını yaratıyor, ama hem de milliyetçi burjuva muhalefetin en ufak bir demagojik taarruzu karşısında hemen ürküp geriliyordu! Üstelik gerilemekle de kalmıyor, ordunun uyguladığı o eski saldırgan "güvenlik politikalarına" derhal geri dönebileceğini pratikteki savaşçı tutumuyla ortaya koyuyordu. Nitekim Habur olayından sonra ordu ile el ele veren AKP, "güvenlik politikalarının" tekrar ön plana geçirilmesinde ve yeni bir savaşın başlatılmasında hiç duraksama göstermedi.

AKP hükümetinin Kürtlere karşı almış olduğu savaş kararının hemen ardından, Anayasa Mahkemesi de DTP'nin temelli kapatılmasına ve Ahmet Türk ile Aysel Tuğluk'un milletvekilliklerinin düşürülmesine karar vererek, "devleti koruma" görevini anında yerine getirdiğini kanıtlayacaktı. Böylesi durumlarda, laik-milliyetçi Kemalistlerin gösterdiği "devletin bölünmez bütünlüğünü savunma" refleksini, aynı şekilde AKP kadroları da göstermekten geri kalmadılar. Bu konuda her iki kesimin arasında pek bir farkın bulunmadığı ve 700 yıllık "kadim devlet geleneğinin" her iki kesimin de beyin hücrelerinde yaşadığı ve yaşatıldığı apaçık ortaya çıktı. Üstelik başta Erdoğan olmak üzere, bazıları Milli Görüş'ten, bazıları da MHP çizgisinden gelen AKP kadrolarının devlet konusundaki geleneksel ideolojik tutumları da bir sır değildi zaten. Onlar insandan önce devlet diyen ve insanın yaşatılmasının da esasen devletin yaşaması için gerekli olduğuna inanan o "kadim devlet" geleneğinin izleyicileriydiler. Erdoğan ikide birde boşuna demiyordu "insanı yaşat ki devlet yaşasın" diye! Sözümona Şeyh Edebali tarafından söylendiği iddia edilen bu lâf, resmi tarihçilere göre de Osmanlı devletinin kuruluş ideolojisinin temelini oluşturan bir laftır! Osmanlı'nın devlet inancına göre, devlet insanı (tebaayı, reayayı) koruyup yaşatmalıydı ki, o tebaanın vereceği sütle (artık ürünle) kendisi de ilelebet yaşayabilirdi!

Ecdatlarının ideolojisini sahiplenen Erdoğan için de esas olan "devletin yaşatılması"dır tabii ki! Erdoğan bu anlayış temelinde devletini yaşatmak için, bir yandan Kürtleri çatışmacı, askeri bir strateji ile devlete boyun eğdirmeye çalışıyor, ama öte yandan sıkıştığında da onların silahlı temsilcileriyle (PKK ile) gizli müzakereler yürütmek zorunda kalıyor! Bu da gösteriyor ki, başbakan Erdoğan ve AKP kurmayları, Kürt sorunu karşısında hep bir kararsızlık ve çelişki içinde bocalayıp durmaktadırlar. Sermayenin hem sahibi hem de temsilcileri olarak, bölgeye yönelik yayılmacı emeller taşıyan AKP kurmayları, bu emellerine ulaşabilmek için Türkiye'nin önündeki tarihi engelin ortadan kalkmasının, yani Kürt sorununun çözülmesinin bir zorunluluk olduğunun pekâlâ farkındadırlar. Ama öte yandan, resmi devlet ideolojisinin yıllardan beri empoze ettiği, inkârcılığa dayalı şoven milliyetçi duygulardan da kurtulamadıkları için, sorunun çözümü konusunda kararlı davranamamaktadırlar. Diğer faktörlerin yanı sıra, sahip oldukları bu çelişkili ruh hali de sorunun çözümü konusunda ciddi bir engel olarak çıkmaktadır karşılına.

TC'yi büyük devlet yapmaya soyunan Erdoğan ve ekibinin zihniyet dünyası

Kapitalist ekonominin modernleştirilmesi ve dışa açılması gayretleri, aslında 12 Eylül askeri darbesinden sonra ve bu darbe sayesinde iktidara gelmiş olan Turgut Özal döneminde başlamıştı. Erdoğan'ın iktidarı döneminde ise bu gayretler katlanarak devam etti. Özellikle ulaşım ve gayrimenkul sektöründe devletin organize ettiği büyük çaplı yatırımların yoğunlaşarak devam etmesi ve diğer sektörlerdeki yüksek teknolojik özel sektör yatırımlarının da bunu izlemesi, bir yandan kapitalist iç pazarın genişlemesini ve büyümesini sağlarken, diğer yandan dış pazarlara açılma imkânlarını da eskiyle kıyaslanmayacak ölçüde artırdı. Daha önce de belirttiğimiz üzere, AKP iktidarı döneminde ekonominin modernleştirilmesini esas alan kapitalist yatırımlardaki bu yoğun artış, geçekten de Türkiye kapitalizminin kabuk değiştirmesini sağladı. AKP iktisadi alanda elde ettiği bu başarılar sayesinde geniş bir halk desteğini arkasına aldı ve bunu siyasete tahvil etme becerisini de göstererek, siyasal iktidardaki konumunu güçlendirdi. İşte Erdoğan da partisinin iktidarda elde ettiği bu güçlü konuma dayanarak ve uluslararası ilişkilerden devşirdiği konjonktürel desteğe de güvenerek, karşısına dikilen askeri vesayet sistemini adım adım geriletmeyi ve giderek tamamen etkisizleştirmeyi hedefleyen bir planı uygulamaya koydu. Erdoğan'ın uygulamaya koyduğu bu plan, askeri vesayet sisteminin kesin bir tasfiyesini değil, ama etkisiz hale getirilmesini amaçlıyordu.

Neticede devlet katında geleneksel (Kemalist) bürokratik mevzilere karşı giriştikleri siyasal savaşı kendileri lehine sonuçlandırmayı başaran Erdoğan ve ekibi, nihayet iktidarın tek sahibinin kendileri olduğundan emin olduklarında, bu kez kendi iktidarlarının gücünü herkese göstermeye başlayacaklardı. Ama bundan önce, işi sağlama almak için gene de atmaları gereken birkaç adım daha vardı. Yenilgiye uğrattıkları askeri bürokrasiyle de bir barış anlaşması yapmanın yolunu bulmak ve böylece onları da barışçı yoldan kendi otoritelerine tâbi kılmak! 2011 seçimlerinde elde ettikleri üstün başarıdan sonra, sıra işte bu adımı atmaya geldi. Kendi iktidarına karşı sert ve çatışmacı bir muhalefet yürütmüş ve hatta bunun için darbeler planlamış olan generalleri sonunda Silivri'ye göndermeyi başaran Erdoğan, yenilgiyi kabul edip geri çekilen generalleri ise önce üst makamlara terfi ettirdi, ardından da onlara kendi barış koşullarını (pax-Erdoğan) dayattı. Generalleri hepten karşısına

alması akıl kârı bir iş olmazdı zaten! Çünkü bu devlet makinesine ve o makinenin aparatlarından biri olan silahlı bürokrasiye sonuçta Erdoğan'ın da ihtiyaç duyduğu kesindi. En azından, "büyük devlet" olma hayallerini onsuз gerçekleştiremeyeceğinin bilincindeydi Erdoğan.

Bir siyasetçinin hangi sınıf adına siyaset yaptığı ve siyaset yaparken de asıl amacının ne olduğu, böylesi somut problemlerin çözümü noktasında daha net olarak ortaya çıkar. Erdoğan ve ekibinin de asıl olarak büyük sermaye adına hareket ettikleri ve bölgeye yönelik emperyalist-yayılmacı emeller taşıdıkları, bu son gelişmelerle daha bir netlik kazanmış oldu. Devleti "büyük devlet yapma" hayalleri peşinde koşan Erdoğan ve ekibinin, her şeyden önce o büyük yapmak istedikleri devlete gerçekten sahip olmaları, yani devlet makinesine bütünüyle hükmedebilmeleri gerekiyordu. Çünkü devlet makinesine bütünüyle hâkim olmadan, onu kendi hayalleri doğrultusunda biçimlendirip çalıştırmak da mümkün olamazdı. Dolayısıyla, Erdoğan ve ekibi için esas sorun, devlet makinesinin demokratik tarzda işleyip işlemediğine bakmak değil, o makineyi bütünüyle kendilerine tâbi kılmanın yollarını aramaktı. Nitekim kendilerinden önceki burjuva siyasetçiler buna yeterince dikkat etmedikleri ya da bunu yapmaya cesaretleri yetmediği için, sonunda ellerini kollarını o devlet makinesine kaptırıp sakatlanmışlardı! Oysa Erdoğan ve ekibinin bu duruma düşmeye hiç mi hiç niyetleri yoktu. O nedenle de Erdoğan ve ekibinin amaçladıkları ya da oluşturmaya çalıştıkları devlet, duygusal liberal aydınların sandığı ya da hayal ettiği gibi "toplumda barış ve huzuru sağlayacak demokratik bir devlet (!)" değil, kendilerini her daim iktidarda tutmayı ve bölgesel güç olmayı hedefleyen emperyalist bir devletti.

İktidar sorunuyla ilgili olarak geçmişte yaşanan deneyleri gayet iyi bilen ve dersler çıkartan Erdoğan ve ekibi, bu dönemde sadece askeri bürokrasiye karşı değil, onlara destek olan yargı bürokrasisine, sivil siyasetçilere ve medya organlarına karşı da topyekün bir geriletme savaşı yürüttü ve sonunda hepsini hizaya getirmeyi başardı. Daha düne kadar laik-Kemalist cepheye yer alıp AKP iktidarına karşı savaş yürütmüş olan burjuva medya organları da bu iktidara biat eder duruma getirildiler. Ama hepsi bu kadar değil. AKP iktidarının kanatları altında büyüyüp, bu sayede müthiş bir zenginliğe ulaşmış olan sermaye gruplarının satın aldığı gazete ve TV kanalları da bu süreçte AKP'nin emrine tahsis edildi. AKP, doğrudan kendi kontrolünde olan büyük bir medya grubuna da sahip oldu bu sayede.

Böylesi bir güç ve üstünlük, bundan önceki hiçbir burjuva partiye nasip olmuş değildir. Erdoğan ve kurmaylarının gerek ekonomide gerekse iç ve dış siyasette ve hepsinden önemlisi de devlet makinesine hâkim olma noktasında gösterdikleri bu üstün başarının onlarda bir özgüven patlaması yarattığına hiç kuşku yoktur. Nitekim bu özgüven şişinmesinin AKP'lilerde yarattığı ruh hali, 2011 seçimlerinden sonra Erdoğan'ın hızla değişen siyasi üslubunda ve karar alma süreçlerinde takındığı benmerkezci, üstenci ve başkalarını küçümseyici tutumlarında kendini apaçık dışa vurmaktadır. Bu süreçte gerek AKP burjuvazisinden, gerekse AKP'nin siyasal kadrolarından Erdoğan'a mutlak biat edenler ve onu bir "rehber-lider" katına yüceltenler, aynı zamanda onu yeni bir "Erdoğan" imajıyla geleceğe de hazırlamaktadırlar. Bu yeni Erdoğan, ilerde karşımıza Osmanlı'nın imparatorluk ruhunu kendi ruh dünyasında "mezdetmiş" bir "büyük" şahsiyet olarak çıkarsa, buna da hiç şaşmamak gerekiyor! Unutmayalım ki, geçmişteki tüm sivil Bonapartlar da aynen böyle zuhur etmişler ve "imparatorluk" ya da "Başkan Baba" makamına, kendilerini yüceltenlerin omuzlarında böyle taşınmışlardır!

Bonapartlaşan Erdoğan ve AKP burjuvazisi

Erdoğan'ın her yaptığını onaylayarak ve her söylediğini ayakta alkışlayarak onu "tek adam" katına yücelten AKP'nin çekirdek kadroları, kendi ruh dünyalarında da Erdoğan'la özdeşleşmiş durumdadır. Peki ama kimdir bu insanlar? Görüldüğü kadarıyla bir kısmı orta sınıf mensubu, meslek sahibidir bu insanların. Bir kısmı ise süreç içinde iyice zenginleşmiş, burjuvallaşmış, sınıf atlamış durumdadır. Erdoğan'ın başlattığı siyasal hareketin esas kadroları işte bu insanlar arasından devşirilmiştir. AKP'yi var eden ve bugünlere taşıyan üst düzey siyasal kadrolar için bir değerlendirme yapacak olursak şunu söyleyebiliriz: Her biri farklı bir sosyo-ekonomik kökenden geliyor olsalar da, görünürde hemen hepsi muhafazakârdır bu insanların. Ama bu muhafazakârlık gerçekte bir vitrin süsü gibi durmaktadır onların üzerinde. Keza kendilerine yakıştırdıkları "demokratlık" payesi de gene aynı şekilde bir vitrin demokratlığından öteye geçmemektedir. Uzun süreden beri kentlileşmiş ve özellikle de büyük kent merkezlerinde yoğunlaşmış bu insanların dindarlığı da aslında kapitalizmin yarattığı popüler kültürden etkilenen ve modern kapitalist yaşamın tüketim kalıplarıyla daha barışık hale gelen, dolayısıyla giderek daha sekülerleşen bir dindarlıktır. Modernleşen kapitalistlerle-

rin dindarlığı da diyebiliriz buna. Tabii yaptığımız bu tespit, AKP'ye oy veren mütedeyyin kitleler için değil, sosyal ve politik statü bakımından yukarılara tırmanmış olan dindar elitler ve onların yakın çevreleri için geçerlidir. Bu bakımdan, AKP'ye oy veren kitlelerde değil ama, AKP'nin siyasal kadrolarının davranışlarında oportünizm ve pragmatizm hâkim bir özellik olarak öne çıkmaktadır.

Erdoğan'ın çok sevdiği ve AKP kurulmazdan önce de taraftar toplantılarında sık sık terennüm ettiği bir şarkı mısraı var, "beraber yürüdük biz bu yollar-da" diye. Evet, iktidara giden yolda Erdoğan'la beraber yürüyen, örgütlenen AKP'nin çekirdek kadroları, sonunda iktidarı fethetmeyi de başararak bugünlere kadar geldiler. Üstelik iktidarı fethetmekle de kalmadılar, iktidar olmanın onlara sağladığı imkânlarla son on yılda ekonomik açıdan daha da büyüdüler ve sermayelerinin gücünü Türkiye sınırlarının dışına taşırdılar. AKP burjuvazisi diye adlandırabileceğimiz bu insanlar, yakaladıkları ekonomik başarı trendini AKP iktidarına ve o iktidarın her şeyi demek olan Erdoğan'a borçlu olduklarının şüphesiz farkındadırlar. Nitekim böyle olduğu içindir ki, bu insanlar Erdoğan'ın attığı her adımı otomatik olarak desteklemekte ve onun karşı çıktığı her şeye onlar da otomatik olarak karşı çıkmaktadırlar. Yani bir anlamda Erdoğan'ı Bonapartlaştırma yolunda bir hayli gayret sarf etmektedirler!

Daha önce de belirttiğimiz üzere, bu kesime mensup burjuvalar, rehberli-der olarak belledikleri Erdoğan'la tam bir özdeşlik kurmuş durumdalar kendi ruh dünyalarında. Niçin kurmasınlar ki; on yıllık Erdoğan iktidarı onlara hem üstünlük duygusunu tattırdı, hem de kârlarına kâr katsınlar diye içerde adeta dikensiz bir gül bahçesi, dışarda ise geniş pazar ve yatırım imkânları sağladı. Çoğunluğu 12 Eylül darbesinden sonraki süreçte piyasada boy gösteren ve sermaye birikimlerini de esas olarak Özal döneminde yapmaya başlamış olan bu yeni yetme burjuvalar, AKP iktidarı döneminde sermayelerini daha da büyütebilecekleri bir yatırım ve iş ortamına kavuştular. Çünkü neo-liberal ekonomik programlar çerçevesinde taşeronlaştırma ve sendikasılaştırma faaliyetlerinin en yoğun şekilde yaşandığı AKP iktidarı dönemi, rahat bir sömürü ortamı sağladı bu sonradan görme burjuvalara. Bu sömürü ortamında burjuvalar ciddi bir sınıf mücadelesi engeliyle karşılaşmaksızın, yatırım planlarını istedikleri gibi yapabiliyor ve sermayelerini istedikleri yere taşıyabiliyorlardı. Dolayısıyla, bu yeni yetme burjuva kesimin asıl serpilip ge-

liştiği ve büyüdüğü yılların, sınıf mücadelesinin son derece gerilediği, sendikal örgütlülüğün dibe vurduğu ve işçilerin en küçük hak arama mücadelelerinin anında bastırıldığı AKP'li yıllar olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan, AKP iktidarı altında geçen bu yılları, işverenler açısından *dikensiz gül bahçesi* olarak tanımlamak yanlış olmaz.

Bu noktada bir de eski rejim döneminde palazlanmış olan sermaye grupları ile yeni dönemde palazlanmış olan sermaye gruplarının gelişim farklılığına ve mantalitelerinin oluşumuna da burada kısaca değinmek gerekiyor. Şöyle ki; eski dönemin sermaye grupları, gelişimlerini esas olarak 1960'lı ve 70'li yıllarda yapmışlardı. Bu yıllar, hem özel kapitalist sanayi yatırımlarının hız kazandığı, ama hem de işçi hareketinin ve sınıf mücadelesinin yükseliş halinde olduğu yıllardı. O dönemin sınıf mücadeleleri ortamı, bu eski dönemin burjuvalarını işçi-işveren ilişkileri bakımından bir hayli eğitici ve ehlileştirici bir işlev görmüştü. O nedenle, 60'lı ve 70'li yılların burjuvaları, işçi-işveren ilişkilerinde görece daha düzgün davranmayı metazori de olsa öğrenmiş ve işçi sınıfının sosyal haklarını, sendikal haklarını, örgütlenme haklarını sonunda tanımak ve kabullenmek zorunda kalmışlardı. Yani amiyane tabirle söylersek, bu konularda daha bir yontulmuş ve hizaya gelmiş durumdaydı eski dönemin burjuvaları. Çünkü bu burjuvalar, gelişimlerinin ilk dönemlerinde işçi sınıfına karşı her türlü mücadele yol ve yöntemlerini (sarı sendikacılık, gangster sendikacılık, grev kırıcılık vb.) en kaba biçimler altında denemişlerdi. Ama gene de işçi hareketini geriletememişler ve sonunda mücadeleciler bir işçi sınıfı ve yükseliş halinde olan sınıf sendikacılığı hareketi (DİSK) tarafından hizaya getirilebilmişlerdi. İşçi sınıfının lehine olan tüm bu gelişmelerde, kuşkusuz dönemin devrimci ruhunun da payı büyüktür. 60'lı ve 70'li yıllarda gerek ilerici-devrimci gençlik hareketlerinin işçi sınıfı mücadelesine katılan kesimlerinin verdikleri destek, gerekse de sosyalistlerin, komünistlerin sendikal harekete doğrudan katılarak ve sendikalarda görev üstlenerek verdikleri destek, sonunda sınıf mücadelesini ilerletici bir rol oynamıştır. Dolayısıyla, yükselen sınıf mücadelesinin ve örgütlü işçi hareketinin basıncı altında kalan o dönemin burjuvaları, istedikleri gibi at oynatamamışlardı endüstriyel ilişkiler alanında. O dönemin koşullarında işçiler sendikal mücadeleleriyle (kitlesel grevler, fabrika işgalleri, kitlesel gösteriler vb.) ileri düzeyde ekonomik ve sosyal kazanımlar elde etmeyi başarabilmişlerdi. Nitekim 12 Eylül askeri faşist darbesi, işte bu gelişmeyi durdurmak ve geriletmek için tezgâhlanmış bir darbeydi.

Oysa gözünü 12 Eylül darbesinden sonraki endüstriyel ilişkiler ortamında açan AKP burjuvazisi ve diğer burjuvalar için durum oldukça farklıdır. Bunlar adeta köpeksiz köyde değneksiz gezen hırsızlar gibi meydanı boş bulmuşlardır. İşçi sınıfının örgütlü gücünü ensesinde hiç hissetmemiş ve sınıf mücadelesiyle hiç terbiye edilmemiş, yeniyetme bir burjuva kesimin mensubudur bunlar. Böyle oldukları içindir ki, işçilerin ağzından “örgüt, sendika, işçi hakları” vb. gibi laflar çıkınca, kırmızı görmüş boğalar gibi saldırıyorlar işçilerin üzerine. Ama bu burjuvalara asıl cesaret veren ve iyice şirretleşmelerine yol açan, kendileri gibi sonradan görme olan Erdoğan ve AKP kadrolarının, sendikal harekete ve işçi eylemlerine karşı kullandığı ilkel, küstah ve saldırgan dildir.

Tabii tüm bu faktörlerin yanı sıra, işçiler açısından diğer bir olumsuz faktörü de burada zikretmek gerekiyor. Bu olumsuz faktör, sendikal hareketin bugün içinde bulunduğu içler acısı durumudur. Bugün neredeyse tüm sendikalarda, sendika yönetimleriyle taban arasında tam bir kopukluk, hatta uçurum oluşmuş durumdadır. Ama sadece sendikaların tepe yönetimleriyle taban arasında değil, bölge düzeyindeki yöneticilerle, hatta fabrika düzeyindeki sendika temsilcileriyle taban arasında da durum aynıdır. Sendikaların tepesine çöreklenmiş olan bürokrat kılıklı pek çok sendikacı, bugün adeta düzenin adamı gibi davranmaktadır. Rahatının kaçmasını istemeyen bu bürokrat sendikacılar, idare-i maslahatçılıkla işleri geçiştirmekte ve ihtilaf vukuunda da işverenlerin suyuna gitmektedirler. Sendikal harekette yukarılara doğru çıkıldıkça durum daha da vahimleşmektedir. Özellikle konfederasyon düzeyindeki sendika yöneticileri sınıftan tamamen kopmuş, hatta sınıfın karşısına geçmiş durumdadır. Bunların her biri bir burjuva partisinden milletvekili olma sevdasındadır. Dolayısıyla, işverenlerin korkacakları, çekinecekleri mücadeleci sendikacılar ve mücadeleci bir sendikal hareket yok gibidir bugün. İşte tüm bu olumsuz faktörler bir araya geldiğinde, işçi-işveren ilişkilerinde patronların eli daha da rahatlamakta ve ortam onlar için adeta dikensiz bir gül bahçesi haline gelmiş bulunmaktadır.

Bu ortamda burjuvalar ve özellikle de yontulmamış, sonradan görme burjuvalar daha da şirretleşmekte ve işçileri bir insan olarak değil, adeta işleyen bir makinenin dişlileri gibi görmektedirler. İşçileri çok daha uzun süreli iş saatleriyle (günde 16 saat gibi) ve en düşük işçilik maliyetleriyle nasıl çalıştırdım hesabı yapmaktadırlar. Bu da işyerlerinde işçiler açısından ilkel, sağlıksız,

güvenliksiz ve iş güvencesi olmayan çalışma koşullarının yaygınlaşmasını, iş kazalarının, iş cinayetlerinin artmasını beraberinde getirmektedir. AKP hükümetinin bu konulardaki duyarsızlığı ve hatta kasıtlı göz yummaları nedeniyle, fabrikalardaki çalışma koşulları işçiler açısından neredeyse 19. yüzyıldaki vahşi kapitalizmin çalışma koşullarını anımsatır hale gelmiştir. Bütün bu koşullar karşısında, işçilerin hak arama mücadelesine girişmeleri, örgütlenmeleri ve eylem yapmaları ise adeta bir küfür gibi gelmektedir sendikasız işçi çalıştırmayı alışkanlık haline getirmiş sonradan görme burjuvalara. Çünkü geçmişten gelen ataerkil sosyolojik kültürlerini hâlâ sürdüren bu burjuva kesimlerin kafa yapısı, “işçi hakları” diye bir kavramı kabul edecek düzeye ulaşmış değildir henüz! Bunların “hak” diye belledikleri şey, kendilerinin takdir buyuracağı yardımlar, gönüllerinden kopan ihsanlar, yani eski çağlardan kalma sadaka kültürüdür hâlâ! Böyle bir kafa yapısına sahip olan burjuvaların fabrikalarında işçiler bir hak arama mücadelesine giriştiklerinde ise, işçilerin bu haklı mücadelesi bir saygısızlık, haddini bilmezlik, kadir bilmezlik vb. gibi gelmektedir o işyerlerinin patronlarına. Onların işçiler karşısındaki bu tepkisel ruh hali, onların derinlerinde yatan, sonradan görmelere özgü hazımsızlığın ve aşağılık kompleksinin de bir dışı vurumudur aslında.

Görünen odur ki, Erdoğan ve AKP burjuvazisi şu an karşılarında çekinecekleri etkili bir toplumsal muhalif güç görmüyorlar. Bu nedenledir ki, mevcut iktidar ekibi ve onları destekleyen burjuva kesimler bu aşamada çok rahat hareket etmekte ve kendi iktidar projelerini ilerletme yolunda, hiç kimseye hesap verme gereği duymaksızın emin adımlarla ilerlemektedirler. Özellikle 2011 seçimlerinden sonra Erdoğan ve adamlarının siyasal tavırlarında gözlemlenen gerçeklik budur. Ama bu durumun burjuvazi içinde bile bir huzursuzluk yarattığı da diğer bir gerçekliktir. Huzursuzluğun ana nedeni ise, Erdoğan ve AKP burjuvazisinin kendi küreleri dışında kalan burjuva kesimleri hiç dikkate almamaları ve hatta bununla yetinmeyip, her fırsatta onları da hizaya sokma girişimlerinde bulunmalarıdır. Örneğin, TÜSİAD yöneticilerinin AB reformları ve ekonominin gidişatı konusunda yönelttikleri eleştiri ve uyarılara, Erdoğan ve hükümet sözcüleri her seferinde sert bir üslupla karşılık vermiş ve “TÜSİAD kendi işine baksın” yollu ifadelerle onları terslemişlerdir. TÜSİAD yöneticilerinin belli bir tarihten sonra, Erdoğan’ın icraatları karşısında daha az konuşur hale gelmeleri ve hükümeti eleştirmekten kaçınmaları da görece bir geri çekilmenin göstergesidir. Fakat TÜSİAD yöneticilerinin daha az konuşur hale gelmesi ve hükümeti eleştirmekten kaçınması,

burjuvazi içinde gönüllü bir uzlaşmanın ve anlaşmanın sağlandığı anlamına da gelmiyor. Bu durum, Erdoğan türü bir “barışın” (pax Erdoğan) TUSİAD yöneticilerine de dayatılmış olduğunu gösteriyor. Görünen odur ki, TUSİAD açısından şimdilik bir uzlaşma değil bir geri çekilme, çatışma ortamından uzak durma hali söz konusudur. Bu durumda AKP hükümeti ile TUSİAD arasındaki ilişkilerin, AB projesinin gelişme seyrine göre gelgitli bir seyir izleyeceği aşikârdır.

Kapitalizmin dünyasal krizi ve sol liberallerin hülyaları

Burjuvazinin siyasal bir temsilcisinin tüm burjuvazi üzerinde hegemonya kurmaya kalkışması ve bunu açıktan yapar hale gelmesi, her dönemde karşılaşılabilecek ve olağan sayılabilecek bir durum değildir. Nitekim bugün başbakan Erdoğan’ın ve onu destekleyen burjuva kesimlerin kendi dışlarındaki burjuva kesimlerin itirazlarını hiçe sayarak kendi bildiklerini okumaları ve bu konuda dayatmacı bir siyasal tarz geliştirmiş olmaları, pek açık edilmese de, burjuvazi içinde bir rahatsızlık yaratmış durumdadır. İçerde siyasal çözüm bekleyen onca sorun (Kürt sorunu, AB reformlarının durması, yeni bir Anayasa yapımının askıya alınması vb.) varken, Erdoğan ve adamlarının bu sorunların çözümünü bir kenara itip, kendi tercihleri olan başkanlık sistemini dayatmacı bir şekilde oldurmaya çalışmaları burjuva rejimde esaslı bir gerilime yol açmış bulunuyor. 2011 seçimleri öncesinde “ileri demokrasi”, “sivil bir Anayasa”, “özgürlüklerin genişletilmesi” vb. üzerine onca vaatlerde bulunan Erdoğan ve AKP kurmaylarının, şimdi bu söylediklerinden çark ediyor olmaları, zamanında onlara destek vermiş olan liberal aydınlarda, yazarlarda, gazetecilerde vb. esaslı bir moral bozukluğu ve düş kırıklığı yaratmış durumda.

Liberallerin nasıl bir düş kırıklığı yaşadığını, bir liberal demokrat olan Ahmet Altan’ın şu serzenişi çok iyi yansıtıyor: “Akıllı biri bana, ekonomisi bu kadar iyi giden, ekonomik verileri neredeyse mucizevî parıltılar gösteren, bütün ülkeler işsizlikten kırılırken işsizliği azaltan bir ülkenin neden siyaseten bir iğneli fiçinin içinde yaşamak zorunda olduğunu anlatsın. Bütün dünya ekonomik bir kaosun içinde çalkalanırken biz bir «cennet adası» gibi huzurla yolumuza devam edebilecekken neden böylesine faşizan bir baskıyla ve bütün ülkeyi yaralayan gerginliklerle yaşamak zorundayız? En zorunu başarırken, zaten daha önceden başarmış olduğumuzu şimdi bozmanın esbab-ı

mucibesi nedir? Ben bunu hakikaten anlamıyorum. ... Hazır ekonomimiz bu kadar iyiyken, bu ekonomik temel üzerine faşizmi bina edeceğimize, ekonominin gücünden yararlanarak sorunları çözüp geçsek daha iyi olmaz mı?" (Taraf, 17.08.2012)

Bu satırlar, Ahmet Altan gibi liberal-demokrat burjuva aydınların nasıl bir ruh hali içinde bulduklarını ve mevcut kapitalizm koşullarında geleceğe dair beklentilerinin ne olduğunu doğrusu çok iyi yansıtıyor. Belli ki liberal aydınlarımız, içinde yaşadığımız çağın hâlâ savaflara, çatışmalara, baskılara yol açan bir emperyalizm çağı olduğu gerçeğini kabullenmek istemiyorlar. Tersine, onların 21. yüzyıl kapitalizminden, yani emperyalizmden beklentileri hâlâ çok yüksektir. 21. yüzyıl kapitalizminin (onların tanımıyla bilgi çağının) demokrasiyi yaygınlaştıracak ve dünyaya sonsuz barış getirecek ekonomik bir altyapı oluşturacağına inanmaktalar. Nitekim Ahmet Altan gibi liberal yazarlar, bu inançlarını yazılarında sık sık dile getiriyorlardı. Buna inanan liberaller, Türkiye'nin de bu gelişmeden nasibini alacağını ve AKP hükümeti sayesinde AB sürecinin tökezlemeden ilerleyeceğini düşünüyorlardı hep. Bugün ise, bu düşlerinin gerçekleşmediğini görmenin derin düş kırıklığını yaşamaktalar. Ama tarihte ilk defa bizim liberallerimiz yaşamıyor bu yanılgıyı ve düş kırıklığını. Bunun bir benzerini, bundan tam yüz yıl önce Avrupada Alman sosyal demokrasisinin liderleri de yaşamıştı. Karl Kautsky birinci emperyalist paylaşım savaşı öncesinde (1914'te), 20. yüzyıla birlikte yeni bir çağa girildiğini ve bu yeni çağda emperyalistler arası rekabet ve çatışmanın yerini, büyük emperyalist anlaşmaların, ortaklıkların (süper emperyalizmin) alacağını ve bu nedenle de artık emperyalistler arası rekabete, çatışmalara, savaflara gerek kalmayacağını düşünüyordu. Çünkü dünya ekonomisi, bir savaşa gerek kalmaksızın, büyük emperyalist ortaklıklar tarafından barış içinde paylaşılacak ve sömürülecekti! Ne var ki, Kautsky'nin kendi hayal dünyasında "süper emperyalizm" üzerine kurguladığı bu "fantezi teori" kısa sürede çökmüş ve insanlık, gerçekler dünyasının o acımasız gerçekleriyle yüz yüze gelmişti. Yüz yüze gelinen gerçeklik ise, milyonlarca insanın mahvına ve ölümüne sebep olan birinci emperyalist paylaşım savaşı ve demokrasinin kırıntısını bile bırakmayan kanlı faşist diktatörlükler idi!

20. yüzyılın sonunda "reel sosyalizmin" çökmesi ve kapitalizmin dünyada rakipsiz bir güç haline gelmesi, bu kez liberal aydınların hayal dünyalarını ve gelecek fantezilerini köpürttü. Evet, 21. yüzyıla girildiğinde, Türkiye'deki liberal aydınların da geleceğe dair umutları yeşermiş durumdaydı. Kapitalizm

altında ilerleyen Avrupa'nın birleşmesi projesine büyük umutlar bağlamıştı bizim liberal aydınlarımız. AB'ye üyelik sürecinin Türkiye'yi de nasıl demokratikleştireceğinin düşlerini kuruyorlardı. Onlara göre, "çağdaş" kapitalizm koşullarında (onların deyimiyle 21. yüzyılın sanayi sonrası kapitalizminde) o eski sınıf mücadeleleri de, emperyalistler arası çatışma ve savaşlar da artık hiç yaşanmayacaktı!

Bu süreçte AKP'nin iktidara gelmesi, AB'ye katılım için gerekli reformları başlatması ve ardından askeri vesayet sistemini geriletici adımlar atmaya başlaması daha da umutlandırmıştı liberal aydınlarımızı. Çünkü onlara göre, mevcut dünya koşulları Türkiye'nin sorunlarını çözmesi ve demokratikleşmesi için çok uygundu şimdi. Berlin duvarının yıkılmasından sonra kapitalist dünyada rüzgârlar liberalizmden ve demokrasiden (burjuva demokrasininin gelişmesinden) yana esiyordu! Türkiye de bu olumlu havadan nasibini alacaktı elbette! Yeter ki AB'nin istediği reformları yapan ve bu konuda kararlı ve istikrarlı olan bir hükümet iş başında olsundu. Özetle söyleyecek olursak, o dönemde liberal aydınlarımız emperyalist Avrupa'dan esecek demokrasi rüzgârının Türkiye'yi de demokratikleştireceğine esaslı bir şekilde bel bağlamış durumdaydılar. Dolayısıyla, AKP hükümeti AB'yle iyi geçindiği ve AB'nin istediği reformları yaptığı sürece, koşulsuz destekleyeceklerdi AKP hükümetini.

2009 yılında kapitalist dünya ekonomisi krize girdiğinde ve ardından ABD'de ve AB ülkelerinde büyük ekonomik sarsıntılar yaşanmaya başladığında da kapitalizme inançlarını hiç yitirmediler liberal aydınlarımız. Üstelik bu dönemde ABD'de Obama'nın başkan seçilmesi, kapitalizme olan umutlarını daha da yeşertti onların. Liberal aydınlar günümüz kapitalizmini "sanayi sonrası kapitalizm" olarak tanımlıyor ve bu kapitalizm altında dünyaya yayılacak demokrasi düşleri görüyorlardı. Gördükleri bu düş, onların yazılarında, politik tahlillerinde bire bir yansiyordu. "Çağdaş kapitalizm" hakkındaki umutlu beklentilerini aktarırken şöyle diyorlardı:

"Bush silahçı ve petrolcülerin iktidarını temsil ediyordu, Obama çok daha farklı bir anlayışı yansıtan bilgisayarlıların temsilcisi. Birincisi kurşun atınca para kazanırken, ikinciler bilgisayar satınca para kazanacak. Bilgisayar satmak için gelişmiş, zengin, barışçı, huzurlu ve istikrarlı bir dünyaya ihtiyaç var. Tüm kan, gözyaşı, acı ve ıstıraba rağmen «eski dünya düzeni» yavaştan kaybolmakta. Dünya, uluslararası sistem ve ABD, AK Parti iktidarı ile

Türkiye'nin bu bölgede yeni bir görev üstlenmesine çalışıp duruyor. Müslüman bir ülkenin, insan hakları, demokrasi ve piyasa ekonomisi ile kol kola yürüyebileceğini, idealler doğrultusunda vatandaşlarını özgürleştirip zenginleştirebileceğini Türkiye'nin göstermesini istiyor. ...Obama'nın da Müslüman Türkiye'nin AB kriterleri ile evlenmesini sağlamak için çalışacağını ilk baştan açıklaması bu yüzden. ABD'nin örnek ülke olarak Müslüman dünyaya göstereceği Türkiye, AB standartlarında bir ülke haline gelecek." (Mehmet Altan, *Star*, 05.04.2009)

Evet işte böyle! Kapitalizm dünya ölçeğinde zincirleme bir kriz dönemine girmişken ve bunun sonucunda işçi ve emekçilerin ekonomik ve sosyal hakları her yerde saldırı altındayken, işsizlik, yoksulluk artarken ve dünyanın her tarafında emperyalistler arası hegemonya savaşları hâlâ sürerken, liberal aydınlar kendi düş dünyalarında "barışçı", "eşitlikçi" "özgürlükçü" bir kapitalizm çağının başlamakta olduğunu hayal edebiliyorlardı! Onlara göre, genişlemekte olan Avrupa Birliği de işte böyle bir barış çağının projesiydi ve Türkiye de demokrasisini geliştirirse mutlaka bu projeye dâhil edilecekti!

Ama burjuva liberal aydınların atladıkları bir şey vardı. Türkiye'de teknoloji kullanımındaki artış ve kapitalist ekonominin AKP iktidarı altında gösterdiği muazzam büyüme, toplumda otomatik olarak bir demokratikleşme getirmeydi ve getiremezdi de. Kapitalist ekonominin büyümesi, sermaye birikiminin ve yoğunluğunun artması, Türkiye'de öncelikli olarak demokrasinin genişlemesini, işçi ve emekçilerin ekonomik ve sosyal haklarının gelişmesini, Kürt halkının ulusal-demokratik taleplerinin karşılanmasını vb. değil, yerli finans-kapitalin yayılma arzusunu ve bölgede güç mücadelesine girişme eğilimini kamçılıyordu. Sermayenin bu emperyalistleşme eğilimi ise, ülke içinde emek hareketini bütünüyle denetim altına alma, daha yoğun bir sömürü mekanizmasını işletme ve otoriterleşme eğilimine hız verdi. İşte AKP iktidarının giderek otoriterleşmesi, artan bu emperyalistleşme eğilimi ile doğrudan bağlantılıdır. Bunun somut göstergesi ise, kaynayan Ortadoğu kazanına Türkiye'nin de dâhil olması ve bu kazan içinde rakipleriyle (ki bu rakiplere Almanya, Fransa gibi AB ülkeleri de dâhildir) kıyasıya bir rekabet içine girmesidir. Bunun ise bir tek adı vardır: Emperyalist paylaşım savaşına dâhil olmak!

Bugün yaşanan süreç, kapitalizmin dünya çapında gelişmekte olan genel krizi ortamında, büyük güçler arasındaki hegemonya ve paylaşım savaşıdır. Emperyalist piramidin daha alt basamaklarında bulunan ve bu anlamda alt-

emperyalist bir güç olan Türkiye kapitalizmi de bu savaşa dâhil olmuştur ve etki alanını genişletmeye çalışmaktadır. Bu bakımdan onun önceliği, liberal aydınların sandığı gibi demokrasiyi geliştirmek vb. değil, kendi nüfuz alanını genişletmektir. Bu süreçte Türkiye'nin kuracağı ittifaklar ve katılacağı bloklar da bu paylaşım savaşının seyrine göre değişiklik gösterecektir elbette. Nitekim bir dönem AB ile balayı yaşanırken, daha sonra bir "küsünüklük" dönemine girilmiş olması, ardından başbakan Erdoğan'ın Şanghay Beşlisine katılmaktan söz eder hale gelmesi vb. hep bu savaş sürecinin oynak karakterinden kaynaklanmaktadır.

Nitekim 2009 yılında kurulan liberal düşler de aslında bu gelişmeler nedeniyle 2012 yılında sönmeye başlamıştır. Çünkü bu üç yıl içinde liberal düşleri parçalayacak çok şeyler yaşanmıştır. Bir kere dünya kapitalizminin içine girdiği kriz nedeniyle, bu süreçte AB'nin varlığı bile tartışılır hale gelmiştir. AB'nin yaşayıp yaşamayacağı hakkında artık kimse kesin konuşmuyor. Avrupa'nın siyasal birliğinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği bir yana, ekonomik birliğinin bile tehlikede olduğu görülüyor bugün. Liberaller bunu düşünmek bile istemiyorlar ama ilerde AB diye bir şey kalmayacak belki de. Elif Çağlı bu gerçekliği çok erken bir tarihte, bundan tam on yıl önce (2003 yılında) dile getirmiş ve Avrupa Birleşik Devletleri hedefine doğru yol aldığı söylenen AB'nin aslında mevcut haliyle bile kaderinin belli olmadığını belirtmişti (bkz. *Avrupa Birliği Sorununda Marksist Tutum* broşürü).

AKP'nin gidişatı ve burjuva muhalefetin hali pür melali

Düş kırıklığına uğrayan liberal-demokrat aydınların bugün Erdoğan ve hükümetine yönelttikleri eleştirileri, AB reformları sürecinde Erdoğan'a destek vermiş olan AB yanlısı TUSİAD yöneticileri de dile getirmişlerdi. Fakat Erdoğan ve adamları bu eleştirilerden pek etkilenmediler ve bildiklerini okumaya devam ettiler. Peki ama neden böylesine rahat davranabiliyor Erdoğan ve adamları? Çünkü liberal-demokratların AB reformları, demokrasi vb. konusunda AKP'ye yönelttikleri eleştiriler ve yükselttikleri itirazlar, gerek parlamentoda gerekse toplumda yankı bulmuyor ve muhalif bir kamuoyunun oluşumunda etkili olmuyor. Nitekim Erdoğan da bu durumun farkında olduğu için, kendisini eleştiren burjuva liberal kesimlere "artık size ihtiyacımız kalmadı, düşün yakamızdan" demeye getiren kibirli bir tavır sergiliyor son zamanlarda. Fakat öte yandan, Erdoğan ve adamlarının 2011 seçimlerinden

sonra iyice açığa çıkan benmerkezci, kibirli ve bir o kadar da anti-demokratik tavırları, liberal çevrelerde giderek endişeleri arttıran huzursuz bir durum yaratıyor. Üstelik bu gelişmeler, Ortadoğu'da büyük bir savaş kazanının kaynağı ve kapitalizmin dünya çapındaki krizinin daha da derinleşmekte olduğu tarihsel bir konjonktürde yaşanıyor. Böylesi bir konjonktürde burjuvazi içinde patlak verecek bir kapışmanın, hiç de hayra alamet sonuçlar getirmeyeceğini, burjuvazinin akıl adamları görmekte ve endişelenmekte. Çünkü tüm bu gelişmelerin, Türkiye'nin geleceğiyle ilgili perspektifleri bir anda belirsiz hale getirebilecek tehlikeli bir potansiyel taşıdığıнын farkındalar.

Bu çevreler açısından işin daha da kötüsü, bu sıkıntılı durumu bugün itibarıyla dile getirecek ve Erdoğan ve ekibinin başına buyruk çizgisine demokratik bir programla ve söylemle karşı çıkacak etkili bir burjuva muhalefet hareketinin bulunmamasıdır. AKP'ye sözümona soldan muhalefet eder görünen CHP'nin biçare durumu ortadadır. CHP bugüne kadar izlediği siyasal çizgisiyle, statükocu devlet anlayışıyla, milliyetçi refleksleriyle ve demokrasi ve özgürlük konusundaki hastalıklı yaklaşımlarıyla AKP'nin de sağında olan ve ciddi hiçbir demokratik muhalefet potansiyeli taşımayan bir siyasal partidir. Bu gerçekliği AKP'yi dengelemeye çalışan burjuva kesimler de görmekte ve AKP'yi dengeleyecek ve ona alternatif teşkil edecek bir burjuva muhalif hareket yaratamamanın tedirginliğini yaşamaktadırlar. Bugünkü CHP, hem liderlik makamına paraşütle indirilen başkanının ilkesizliği, çapsızlığı ve renksizliği nedeniyle, hem de bitmeyen parti içi çekişmeler ve kavgalar nedeniyle tam bir umutsuz vakadır burjuvazinin gözünde de. Dolayısıyla, bugün AKP iktidarına soldan muhalefet edecek ve onun otoriter eğilimlerini frenleyecek demokratik bir burjuva muhalefet partisi bulunmamaktadır parlamentoda. Bugünkü parlamento tablosu, burjuva parlamenter düzenin işleyişi bakımından esaslı bir açmaz oluşturmaktadır. Çünkü böylesi bir parlamenter yapı içerisinde AKP'nin tek başına her şeyi belirler hale gelmiş olması, bırakın genel toplumsal demokratik konsensüsü, burjuvazi içi demokrasiyi bile işlemez hale getirme potansiyeli taşımaktadır. Bu durum, burjuva rejim açısından geleceğe yönelik belirsizlikleri ve riskleri arttırmaktadır.

Nereden bakarsak bakalım, bugünkü mevcut parlamento yapısı içinde AKP'ye soldan muhalefet eden tek bir parti bulunmaktadır. Bu parti, Kürt ulusal hareketinin parlamentodaki sesi olan BDP'dir. Bugünün koşullarında AKP bir tek bu partinin muhalefetini dikkate almakta ve ondan çekinmekte-

dir. Çünkü gerçekten de örgütlü, kitlesel muhalefeti bir tek bu parti temsil etmektedir bugünkü burjuva parlamentoda. Öte yandan AKP bir başka gerçeğin de farkındadır: Türkiye'nin de içinde yer aldığı ve fena halde kaynamakta olan bugünkü Ortadoğu kazanında, Kürt sorununu çözemeyen bir iktidar partisinin, iktidarını aynı rahatlıkla sürdürebilmesi ve bölgede hâkimiyet kurabilmesi mümkün değildir. Daha özet bir söyleyişle, Kürt sorununu çözemeyen bir parti, kaynayan bu Ortadoğu kazanı içinde kendisi çözülmeye mahkûm olur.

Emperyalistleşen Türkiye'ye de bir “başkan baba” gerekiyor!

Belirsizliklerin böylesine arttığı bir konjonktürde, Erdoğan ve adamlarının parlamenter mekanizma içerisinde kontrol edilemez hale gelmesi, burjuva cephede endişeleri arttıran diğer bir faktördür. Burjuva iktidar mekanizmaları üzerinde elde ettikleri hegemonik konumdan acayip cesaret devşiren ve müthiş bir özgüvene ulaşan Erdoğan ve adamları, en doğruyu kendilerinin bildiğine ve her şeyin en iyisine kendilerinin karar verebileceğine olan kibirli inançlarıyla, hiç kimseye müdana etmez bir tutum içerisinde girmiş durumdadırlar. Tabii bu da onları, kendi çevrelerinden gelen eleştirilere bile kulak tıkayan bir pozisyona sürüklüyor. Erdoğan ve adamlarının kerameti kendinden menkul bu “cesareti”, her konuda daha atak davranmaya itiyor onları. Örneğin, AB'nin hazırladığı ilerleme raporlarında dile getirilen uyarıları ciddiye almaz tavırlar takınmaları, Kürt sorununun çözümü konusunda önerilerde bulunan liberal yazarları küçümsemeleri ve onlara karşı hakarete varan eleştirilerde bulunmaları, Kürt ulusal hareketinin legal temsilcilerine (BDP'ye) karşı kullandıkları aşağılayıcı, saldırgan dil, hep bu benmerkezçiliğin, kibirliliğin ve kerameti kendinden menkul cesaretin bir tezahürüdür.

Evet, Erdoğan ve ekibi son zamanlarda tek seçici, tek karar verici merci yalnızca kendileri olmalıymış gibi bir ruh haline bürünmüş durumdadır. Bir ayağı Avrupa'ya, diğer ayağı Asya'ya basan “ihtişamlı bir devletin başkanı” olmayı hayal eden Erdoğan'ın son zamanlarda izlediği siyaset de onun bu ruh halini yansıtıyor. Fakat aynı zamanda bu siyaset, bilinçlice kurgulanmış bir gerilim siyasetine dönüştürülüyor Erdoğan tarafından. AB'yle ilişkiler, siyasi reformlar, yeni bir anayasanın yapılması, Kürt sorununun çözümü vb. gibi konuların hepsi de Erdoğan'ın izlediği bu gerilim siyasetinin gölgesinde

kalmış gibidir. Arada bir bu durumu yumuşatmak için yapılan manevralar, örneğin Kürt sorununun demokratik çözümü için adım atılıyormuş gibi bir izlenim yaratılması, sadece bir parantezdir bu süreç içerisinde. Erdoğan ve adamlarının uyguladığı bu belirsiz ve gelgitli politikalar, belki de “başkanlık seçimlerine” kadar böyle devam edecektir.

Başkanlık moduna giren Erdoğan’ın son zamanlardaki ruh hali, adeta bir “cahilin cesareti” durumunu yansıtmaktadır. Herkesin de dikkatini çektiği üzere, başbakan her konuda konuşuyor ve topluma ayar vermeye çalışıyor. Ama onun bilir bilmez her konuda fikir beyan etmeyi alışkanlık haline getirmesi ve kendi fikrini herkese dayatmaya kalkışması, onun açısından hiç de hoş bir durum yaratmıyor tabii ki. Erdoğan’ın bu konuşma tarzı, Karadenizlilerin kullandığı hoş bir deyim hatırlatıyor bize. Karadenizliler, bilir bilmez her konuda fikir beyan etmeye kalkışanlara “ula uşağum çok konişma aklınun dibi görünü!” derler. Evet, Erdoğan da çok konuşmaya ve hemen her konuda fikir beyan etmeye kalkıştığından beri, onun da aklının dibi görünmeye başladı! Erdoğan’ın aklının dibinde yatanın ne olduğu ise giderek daha bir netlik kazanıyor. Anlaşılan Erdoğan tüm yetkilerin kendinde toplandığı, aklına estiği gibi konuşabildiği, kimsenin onu denetlemeye kalkışmadığı “Türk tipi” bir başkanlık sistemine (başkan baba!) geçilmesini arzuluyor! Osmanlı despotizminin (padişahlık) modern zamanlara uyarlanmış bir versiyonu da diyebiliriz onun arzuladığı bu başkanlık sistemine. Nitekim son dönemde söyledikleri de bu tahminimizi doğrular niteliktedir.

Konya’daki bir açılış töreninde yaptığı konuşmada, burjuva parlamenter rejimdeki kuvvetler ayrılığı ilkesinden rahatsızlık duyduğunu açıkça beyan eden Erdoğan şöyle dedi: “İşte bu kuvvetler ayrılığı denen olay var ya, o geliyor sizin önünüze dikiliyor.” Erdoğan kuvvetler ayrılığından şikâyetçi oluyor ve diyor ki, biz aslında hizmet yapmak istiyoruz ama yargı bize müdahale ediyor, bizi engelliyor, elimizi kolumuzu bağlıyor! Erdoğan’a göre icranın (yani kendisinin) yapacağı işleri, hizmetleri vb. başka bir güç denetlemeye, engellemeye kalkışmamalı. Kendi hizmet anlayışını ve kendisinin karar verdiği projeleri hep ön planda tutan ve aldığı yüksek oy oranından da hareketle, yaptığı her şeyin otomatik olarak meşru sayılmasını isteyen Erdoğan, kendisine itiraz edilmesine ve denetlenmesine, ataerkil anlayışı nedeniyle hiç tahammül edemiyor. Nitekim Erdoğan’ın bu tahammülsüzlüğünün de bir sonucu olarak, idari açıdan düzenleyici ve denetleyici işlevleri olan özerk kuruluşların idari özerklikleri, AKP milletvekillerinin girişimleriyle (torba yasa) kaldırılmış ve meclis adına

askerî ve sivil tüm kamu kurumlarında denetim yapma görevini yürüten Sayıştay da Erdoğan hükümetinin müdahaleleri sonucunda işlevini tamamen yitirmiştir. Aynı şekilde, İhale Kanunu da onlarca kez değiştirilerek ve 60'tan fazla kurum bu kanunun kapsamı dışına çıkarılarak, ihalelerdeki şeffaflık ilkesi de işlemez hale getirilmiştir.

Demokratik olduğu iddia edilen bir rejimde, bir başbakanın anti-demokratik eğilimlerinin böylesine dışa vurmuş olması, burjuva demokrasisi adına hiç de hayra alamet bir gelişme değil. Nitekim durumun vahametinin farkında olan Cumhurbaşkanı Gül, Erdoğan'ın yaptığı bu kuvvetler ayrılığı açıklamasının hemen ardından, başbakanın söylediklerini tevil etmeye çalışarak şöyle dedi: "Onu kastetmek istememiştir başbakan, biliyorsunuz, kuvvetler ayrılığı demokrasinin temel ilkesidir!" Cumhurbaşkanı böyle dese de, Erdoğan ve adamlarının niyeti bozdukları apaçıktır. Çünkü bizzat AKP grubunun Anayasa Komisyonu'na sunduğu başkanlık sistemi önerisinde, devlet başkanına Meclisi fesih yetkisi, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi, Meclisin kabul ettiği yasalar üzerinde veto yetkisi verilmektedir!

Tüm bu gelişmeler de gösteriyor ki, Erdoğan ve adamları daha şimdiden "Türk tipi bir başkanlık" sisteminin ön hazırlıklarını yapmakta ve kamuoyunu da buna alıştırmaya çalışmaktadırlar. Aslına bakılacak olursa, Erdoğan da tıpkı Atatürk gibi bir "yüce önder" olmaya soyunmuştur tarihin bu zaman diliminde! Bilindiği üzere, *bütün kuvvetlerin* kendisinde toplanmış olmasından pek hoşlanan "yüce önderimiz" de burjuva demokrasisinin şu kuvvetler ayrılığı denen ilkesinden hiç hazzetmezdi!

Fakat öte yandan, burjuvazi içindeki mevcut güçler dengesine bakacak olursak, her şeyin Erdoğan'ın istediği gibi olamayacağı ve sürecin bu anlamda hiç de kolay geçmeyeceği ortadadır. Erdoğan ve ekibinin arzuladığı tipte bir başkanlık sistemi gerçekleştiği takdirde, tüm kararların dar bir iktidar ekibi (başkan ve adamları) tarafından verileceğini ve bunun da ne gibi keyfiliklere yol açacağını bilen burjuva çevreler, daha şimdiden bu endişelerini dile getirmektedirler. Çünkü bu burjuva çevreler, Türkiye gibi bir ülkede ve Erdoğan'ın tasarladığı gibi bir başkanlık sisteminde, tüm yetkilerin iktidardaki dar bir grubun elinde toplanması halinde, bunun burjuva sistemde ne gibi iç çalkantılara yol açacağını tahmin edebilmektedirler. Bu nedenle, liberal-demokrat köşe yazarları, akademisyenler, aydınlar bu konuyu hep gündemde tutmakta ve Erdoğan'ın girişimini eleştiri konusu yapmaktadırlar. Şayet ekonomik

kararları, kapitalist ekonominin dümenine geçecek olan başkan (Erdoğan) ve adamları tek başlarına vermeye kalkıştırlarsa, kendilerine yakın sermaye gruplarını nasıl ayrıcalıklı hale getirebilecekleri ve bunun da burjuvazi içinde ne gibi sürtüşmelere, çekilmelere, çalkantılara yol açabileceği daha bugünden görebilmektedirler. Bu konuda uzağa gitmeye de gerek yok. Erdoğan'ın başbakanlığı altında geçen son on yılın iktidar pratikleri, bu söylenenleri fazlasıyla kanıtlamış durumdadır zaten. Nitekim başkanlık moduna giren Erdoğan'ın yaptığı çıkışlar ve sağa sola had bildirmeler, daha şimdiden pek çok burjuva kesimle ilişkilerinin bozulmasına, kendisini desteklemiş olan liberal yazarlarla köprüleri atmasına, hatta AKP içinde "daha itidalli" gidilmesinden yana olan çevrelerle bile ters düşmesine yol açmış bulunmaktadır. Erdoğan'ın "her şeye ben karar veririm" tarzındaki davranışının, burjuvazi içi demokrasi açısından da normal sayılacak bir davranış olmadığı ortadadır. Tüm bu otoriter, kibirli ve bir o kadar da hazımsız davranışlar, Erdoğan'da içkin olan Bonapartist eğilimin artık üstü örtülemez bir hale gelmiş olduğunu gösteriyor. Üstelik onda içkin olan bu eğilimin, yakın çevresi tarafından da iyice körüklendiği anlaşılıyor!

Nitekim geçenlerde, "ecdadımızı yanlış tanıtıyorlar" diyerek bir televizyon dizisine (Muhteşem Yüzyıl) müdahalede bulunduğunda, onun bu otoriter davranışı hem kendisine yakın milletvekilleri hem de yandaş köşe yazarları tarafından hararetle alkışlanmıştı. Oysa şu tehdidi savuruyordu dizi yapımcılarına Erdoğan: "Bizim öyle bir ecdadımız yok. Biz öyle bir Kanuni tanımadık. Biz öyle bir Sultan Süleyman tanımadık. Onun ömrünün 30 yılı at sırtında geçti. Sarayda o gördüğümüz dizilerdeki gibi geçmedi. Bunu çok iyi bilmemiz, anlamamız lazım. Ve ben o dizilerin yönetmenlerini de o televizyonun sahiplerini de milletimizin huzurunda kınıyorum. Ve bu konuda yargının gerekli kararı vermesini bekliyorum."

Erdoğan dizi yapımcılarına bu diskuru geçtikten ve yargıyı da "göreve" çağırıldıktan sonra, bizlerin tarih konusunda daha derinden bir bilgi sahibi olmamız için ikinci bir açıklama daha yapmıştı aynı günlerde. Bu açıklaması da Fatih Sultan Mehmet'i karşılamaya çıkan Bizanslı hatunların ettiği "nadide lâflar" üzerineydi! Şöyle dedi Erdoğan: "Birileri bizim tarihimizin maalesef haremnden ibaret olduğunu iddia ediyor. Fetih dediğiniz kavram savaşarak, birilerin boynunu kopararak, işgal ederek, sömürmek için yeni topraklar elde etme girişimi değil, tam tersine kapıdan önce kalpleri açma girişimidir. Fe-

tiş, sevgi medeniyetini yakın uzak diyarlara taşımaktır. Kılıcın değil, kalemin egemenliğine inanmaktır. Onun için İstanbul'un fethinde Bizans'ın hanımları Fatih Sultan Mehmet'i, Akşemseddin'i karşılarken, «Başımızda kardinal külâhı görmektense Osmanlı sarığı görmeyi arzu ederiz» demişlerdir. Çünkü birinde adalet, birinde zulüm vardı. Bizim tarihimize yön veren kaleminden ve kitaptan kimse bahsetmiyor, bahsetmek istemiyor.»

Evet, Erdoğan bu açıklamalarıyla, Osmanlı hakkında kendi inandığı "tarih tezini" koymuş oluyordu ortaya! Fakat hiç kimse Erdoğan'ın tarih konusunda saçtığı bu incilere itibar etmedi. Tam tersine, tarihçisinden köşe yazarına pek çok kişi, Erdoğan'ın Osmanlı tarihi hakkında ileri sürdüğü bu "nadide tezi" yerden yere vurdu. Erdoğan'ın açıklamalarındaki maddi hatalar bir yana, onun büsbütün bir "tarih cahili" olduğunu da delilli ve ispatlı olarak ortaya koydular. Erdoğan'a söylemek istedikleri şey şu oldu tarihçilerin: Eğer tarihi, inandığın bir ideolojinin ya da felsefenin arka bahçesi olarak düzenlemeye kalkışırsan, bu girişimin belki kısa dönemde politik olarak senin işine yarayabilir ama tarihi gerçekler karşısında er ya da geç gülünç duruma düşmekten de kurtulamazsın. Çünkü tarih uyduruk menkıbelerden ibaret bir hikâyeler yığını değil, bir bilimdir ve öyle ele alınmalıdır!

Ama "anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az" demişler. Tarihçilerin çaldığı davul zurna da başkanlığa kilitlenen Erdoğan'a az geldi. Tarih konusunda devirdiği çamların yüzüne vurulması umurunda bile olmadı Erdoğan'ın. Çünkü onun amacı, tarih bilimine sadık kalmak falan değil, kendi tarih algısını, hitap ettiği kitleye gerçekmiş gibi yutturabilmektir. Evet, Erdoğan'ın yaptığı aslında bir ideoloji oluşturma gayretiydi sonuç olarak. Yüksek bir kürsünün üzerine çıkıp, oradan "ecdadımız" hakkında nutuk serdeden Erdoğan, tarihçilerin ve tarihle ilgilenen aydınların başlarının üzerinden arka sıralara bakarak, orada toplaşmış olan ahaliye hitap ediyordu aslında. Gerçek bir tarih bilincinden ve bilgisinden yoksun olan bu ahaliye Erdoğan kendi ideolojik tarih anlayışını, yani fetihçi bir büyük devletin ideolojisini benimsetmeye çalışıyordu. Kemalizm, misak-ı milli sınırları içerisinde inşa edilmeye çalışılan bir ulus-devletin ideolojisiydi. Bugün Erdoğan ve ekibinin yapmaya çalıştığı ise, bölgesinde büyük güç olmayı amaçlayan ve yayılmacı emeller taşıyan bir devlete ideoloji oluşturmaktır. Birincisinde içe kapanmacı, korunmacı, güvenlikçi politikalar ("yurtta sulh cihanda sulh" söylemi) belirleyici olurken, ikincisinde dışa açılmayı, bölgesinde emperyal bir

güç olmayı hedefleyen politikalar belirleyici olmaktadır. Nitekim Erdoğan'ın bu son dönemdeki Osmanlı sevdası ve "ecdadımız" söylemi de işte bu yayılmacı politikaların bir gereği olarak anlaşılmalıdır.

Günümüz koşullarında Erdoğan'ın empoze etmeye çalıştığı bu devlet ideolojisi, dincilikle milliyetçiliği kaynaştırmaya çalışan bir ideolojidir. Peki ama bunu neden yapıyor Erdoğan? Çünkü "dinci oylar" onu başkanlığa taşımaya henüz yetmiyor da ondan! O nedenle de şimdi Erdoğan, kafası Türkçülükle, milliyetçilikle bulandırılmış olan MHP seçmenlerinin oylarına göz dikmiş durumdadır. Dolayısıyla, Erdoğan'ın milliyetçi söylemlerinin dozunun giderek daha da artacağını şimdiden söyleyebiliriz. Arada bir bu milliyetçi çıkışlarını dengelemek için demokrat rolü oynamaya da devam edecektir tabii ki. Ama onun süreç boyunca bir taktik olarak başvuracağı bu demokrasi gösterileri, büyük bir ihtimalle gene de bir parantez olarak kalacaktır!